

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 24. SRPNA 1938

ZA KČ 2.—

Objeví Hitler Ameriku?

VILEM STEFAN

Andrej Hlinka

K. SYNEK

Dvacet let chyb

GUSTAV WINTER

Hospodářství diktatur na rozcestí

KAREL KRÍZ

Maginotova linie

ROBERT LEURQUIN

O normalisaci výroby

KAREL SCHEINPFLUG

Sto padesát let starý citát — Amerika intervenuje
Němečtí průmyslníci si stěžovali — Ľudová strana po Hlinkově smrti
OK-AMI — Odpověď panu pastorovi o německé otázce
Proč se platí za slovenské obilí nižší cena — Slintavka a kulhavka trvají

Výrobek
nejstarší
americké továrny na
přenosné psací
stroje

CORONA

MODEL 19 s výkonem
velikého psacího stroje
4 modely v každé ceně

GIBIAN

PRAHA II., STĚPÁNSKÁ 32

POSTAVY A UDÁLOSTI

*o kterých dnes mluví a uvažuje
celý svět, jsou zachyceny a vy-
světleny v těchto knihách:*

R. H. Bruce Lockhart: ÚSTUP ZE SLÁVY. 7. vy-
dání. 45 Kč, váz. 60 Kč

CESTOU KE SLÁVĚ. 3. vyd. 45 Kč, váz. 60 Kč

John Gunther: EVROPA — JAKÁ JE. 13. vydá-
ní. 55 Kč, váz. 75 Kč

Konrad Heiden: ADOLF HITLER. 5. vyd. 45 Kč,
váz. 60 Kč

JEDEN MUŽ PROTI EVROPĚ. 3. vydání.
45 Kč, váz. 60 Kč

A. Rossi: POCHOD NA ŘÍM. 2. vydání. 40 Kč,
váz. 55 Kč

Alexander Werth: OSUD FRANCIE. 2. vydání.
45 Kč, váz. 60 Kč

Dodá každý knihkupec

FR. BOROVÝ

NOVÉ knihy

politické
hospodářské
sociologické
vědy právní
a státní

- ENGLIŠ Karel, Německý socialismus jako pro-
gram sudetoněmecké strany. 17,5 × 11 cm,
109 stran. Brož. Kč 6.—
- GRUZÍN Vladimír, Právní úprava národnostní
otázky ve SSSE 20 × 14 cm, 94 stran . . . Brož. Kč 12.—
- HAJN Alois, Problém ochrany menšin. 19,5 × 13
centimetrů, 300 stran Brož. Kč 20.—
- CHMELÁŘ Josef, Evropské menšiny ve svých
organizacích. 20 × 13 cm, 57 stran . . . Brož. Kč 10.—
- KORČÁK dr. Jaromír, Geopolitické základy Čes-
koslovenska. Jeho kmenové oblasti. 20 × 13,5
centimetrů, 169 stran Brož. Kč 19.—
- KROFTA dr. Kamil, Stará a nová střední
Evropa. 20 × 13 cm, 129 stran Brož. Kč 18.—
- KROFTA dr. Kamil, Národnostní vývoj zemí
československých. 20 × 13 cm, 103 stran. Brož. Kč 16,50
- KROFTA dr. Kamil, Čechové a Slováci před
svým státním sjednocením. 20 × 13 cm, 70 str. Brož. Kč 10.—
- NOVOTNÝ Václav, Z dějin československých.
16 × 12 cm, 118 stran Brož. Kč 8.—
- SOBOTA dr. Emil, Národnostní autonomie
v Československu? 20 × 13 cm, 123 stran Brož. Kč 14.—

FOUCHET Jacques, La politique commerciale
en France depuis 1930. 25 × 17 cm, 218 str. Brož. Kč 40.—

HALÉVY ÉLIE, L'ère des tyrannies. Études
sur le socialisme et la guerre. Préface de
C. Bouglé. 23 × 14 cm, 249 stran . . . Brož. Kč 30.—

RIVAUD Albert, Le Relèvement de l'Allemagne.
1918—1938. 23 × 14 cm, 418 stran . . . Brož. Kč 42.—

FRISCHAUER Willi, Twilight in Vienna.
22 × 14 cm, 320 stran Váz. Kč 100.—

CHURCHILL Winston S., Rt. Hon., Arms and
the Covenant. 23 × 16 cm, 465 stran . . . Váz. Kč 144.—

LIANG dr. Lone, Warum China kämpft. Vor-
wort dr. Wellington Koo. 6 Vorträge.
23 × 16 cm, 111 stran Brož. Kč 18.—

LIANG dr. Lone, China muss siegen. Drei Vor-
träge. Mit einer Kundgebung des Generalis-
simus Tschiangkalschek. 23 × 16 cm, 115 str. Brož. Kč 15.—

ZÜRCHER Franz, Kreuzzug gegen das Christen-
tum. 22 × 15 cm, 214 stran Váz. Kč 41,25

F. TOPIČ, knihkupectví, Praha I., Národní 11

Dodá také Fr. Borový, akad. knihkupectvo, Bratislava, Dunajská 21

ČTĚTE LIDOVÉ NOVINY

OBSAH 33. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Co se děje? — PAVEL VILÉMSKÝ: Co má Duce proti židům. — KAREL KRÍŽ: Henlein, vůdce do bída. — EDMOND KONRÁD: Konec slavných Moskevských. — Jak se státi vrahem v Americe. — B. PALKOVSKÝ: Horthy do Berlína. — Slovensko po Hletkové odjezdu. — Katolictví na rozpacích. — SdP chce získat čas. — Das tschechische Volk soll glauben... — Zvědavý se ptá. — Kde náš průmysl zaspal. — Nové cesty sovětské výuky. — SdP v podzemí. — Proti „Listu lordu Runcimanovi“. — Profesor z Trutnova. — Chebsko. — Lord Runciman a SdP. — Odpověď Češe ze Slovenska.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevýžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. Dohledací pošt. úřad Praha 25. • Odpovědný redaktor Zdeněk Richter.

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 24. SRPNA 1938

ČÍSLO 34

Objeví Hitler Ameriku?

Amerika se v posledních dnech velmi namáhá, aby byla objevena. Programová řeč, kterou pronesl 16. srpna Cordell Hull — ministr pro zahraniční záležitosti nejmohutnější světové moci — nebyla pronesena do éteru, tedy k uším celého světa, bez úmyslu. „Slyšte!“ chtěl říci Rooseveltův nejbližší spolupracovník, „slyšte všichni! Slyšte velmi pozorně, co chce Amerika říci! Slyšte a pochopte, než se usnete na rozhodnutích, která by mohla být nesprávná, kdyby se stala bez znalosti našich rozhodnutí! Slyšte!“ A pak pronesl pan Cordell Hull řeč, kterou by opatrný státní návladní v mnohých opatrných evropských demokratických zemích zkonfiskoval, neboť znamenala břítké účtování s režimy jiných evropských zemí. Záviděnáhodná Amerika, jejíž občané smějí býti stateční! Záviděnáhodná Amerika, jejímž ministrům nebrání žádné státní ohledy, aby vyřkli celou pravdu! Záviděnáhodný Cordell Hull, jehož šéf — sám Roosevelt — za dva dny nato (18. srpna v Kanadě) formuloval Hullovu podstatné výroky ještě zřetelněji a ještě srdnatěji!

Obsah obou řečí je naprosto nepochybný. Za prvé: Severní Spojené státy americké mají mnoho důvodů, aby se dnes cítily největší velmocí světa. Za druhé: jsou rozhodnuty nasaditi tuto moc, aby pomohly té části světa, která pomáhá míru. Za třetí: Spojené státy ani na chvíli nepochybují, že mír světa neohrožuje nikdo jiný, jen „dynamické“ mocnosti. Za čtvrté: kdyby měla vypuknout válka, nemohou se Spojené státy držet stranou. Za páté: není jisto, bude-li tato pomoc pozůstat z poslaných vojáků nebo „jenom“ z dodávek gigantického množství válečného materiálu té straně, po jejímž boku stojí Amerika podle rozhodnutí osudu a podle svých zájmů. Ale je už skoro jisté, že Amerika by prodělala válku po boku evropských demokracií. Za šesté: Tato řeč, která se vzdává každého laciného hovoru o nevměšování, byla formulována bez jakékoli diplomatické klausule byla pronesena se souhlasem velké většiny Američanů a přišla, doufejme, ještě včas.

Kdyby jednou v budoucnosti měli zase dějepisci hledati „vinníky války“ — nuže, Roosevelt by mezi nimi nebyl. Již dnes má alibi, které je dokonalé a přesvědčující. Nikdo z historiků příští generace — která zajisté bude schopna „subjektivnějších“ úsudků, než současná — neodvázá se tvrditi, že si válku přál. Ale Roosevelt nebude zatížen ani vinou, že nevypravil dosti zřetelně nebo z přehnané diplomatické opatrnosti projevil příliš pozdě účast své velmoci. Výčitka, kterou nelze uspořít některým anglosaským státníkům z roku 1914 — a bohužel ani těm z roku 1938. Svou řečí 18. srpna 1938 zprostil se Roosevelt jakékoliv viny na válce. Zdalí válce zabránil, nikdo neví — ani on sám. Ale že se ze všech sil pokusil zabránit jí, mělo by být každému jasné, kdo dovede ještě správně myslet.

Hullovým a Rooseveltovým proslovem přibyl poslední a nejsilnější článek řetězu, kterého je třeba, aby byl ďábel války spoután. Ovšem, Amerika může jenom dodávati — a to i v případě války. Operace samy musí být provedeny v Evropě. Od dvou okolností závisí, zdalí Roosevelt zachráni mír. Za prvé: budou ochránci evropských demokracií dosti bystrí a odvážní, aby tuto šanci pochopili a využili? Za druhé: objeví vůdci „dynamických“ mocností Ameriku ještě včas?

V čem spočívá šance evropských demokracií, bylo právě v tomto časopisu dosti často vyloženo: válka nevypukne tehdy, budou-li „dynamické“ mocnosti jednoznačně muset počítat s tím, že o pravdu vypukne a že by ji mohly prohrát. Válka tedy nevypukne v tom případě, bude-li viditelná koalice na druhé — na nedynamické — straně v převaze a bude-li rozhodnuta svoji převahu skutečně ukázat. Válka nebude tehdy, vyvolá-li tato zřetelná převaha a rozhodnost mírové koalice mezi „dynamickou“ koalicí (která nepozůstává ze samých sebevrahů) pochybnosti, nepokoje a nakonec nejednotnost. Není dobře přeceňovat heroickou lásku „dynamických“ k válce. Milují jen takové války, kde se střelí na jedné straně. Jakmile se však modernímu hrdinnému typu jednou vysvětlí, že se bude střílet na obou stranách a na civilisované straně dokonce zvláště účinnými zbraněmi, promění se možná „dynamikové“ v pacifisty, ze kterých by měl i starý Kellogg upřímnou radost. Deklarovaná soudržnost Ameriky s aktivistickou mírovou frontou dává nám jistotu, že by převaha zbraní byla na její straně. Nyní záleží na tom, dovedou-li v Evropě zdatně hospodařit s půjčkou, kterou právě dostali. To jest: mají-li dosti silné nervy a mravní velkorysost, aby „dynamickým“ řekli jasně a srozumitelně, že se bude střílet a sice ze všech sil. Máme před sebou podivně převrácenou řadu dějinných pořadí: pro každého je naprosto jasné, který z obou válečných potenciálů má převahu — pochybovat lze jenom o tom, zda tato převaha skutečně bude nasazena. Komu se podaří odstranit tuto poslední pochybnost, má nárok na celý tucet Nobelových mírových cen.

Zbývá druhá otázka: vzali diktátoři na vědomí naléhavou výzvu Ameriky, aby nepřehlédli tuto pevninu a její úmysly? Okolnost, že říšskoněmecký tisk řekl o tom asi jednu setinu toho, co dovede říci o hospodské rvačce na severu Čech, nic nedokazuje a nic nepopírá. V usměrněném tisku je nezávislost na skutečnosti nekonečná. Dostane-li rozkaz, je s to namlouvat čtenářům, že dnes večer nezapadne slunce. Neboť noviny jsou přece jenom pro lidi, kteří je nepíší. A diktátoři se zaručeně zajímají nejvíc o takové zprávy, které jejich vlastní tisk nesmí přinášet. Vůbec bychom neměli přeceňovat iracionálnost a nevypočitatelnost moderních diktátorů. Prozatím se ještě vždycky ukázalo, že jsou naprosto rozumní

počtáři a ledově chladní taktikové. Hitler sám je jistě bdělý, tak bdělý, že dosud nezaspal ani jedinou příležitost — ale také se ani jednou neprocházal náměsíčně po střeše, která pro něho byla příliš příkrá. Kdyby všechno ostatní klapalo, dalo by se určitě čekat, že ještě objeví Ameriku. Bude-li všechno ostatní klapat, můžeme 18. srpna 1939 slavit výročí nově nabytého míru.

Spojeným státům severoamerickým nemohli bychom nikdy dost poděkovat za jejich velký čin. Tato vděčnost se ovšem nezmírní, zjistíme-li že záchranná akce neodpovídá jenom morální povaze Ameriky, nýbrž i jejím reálním zájmům. Reální zájmy, které pomáhají morálnímu výkonu, nejsou menší, nýbrž jenom solidnější a spolehlivější. Ameriku nepudí do velké mírové koalice pouhý světový názor této země, ale — na štěstí — také její potřeba hmotné dobročinnosti. Německo a Itálie byly by dnes mnohem silnější, kdyby se byly vzdaly spolku s Japonskem. Zde je příležitost, kde při nejlepším vůli nelze vynechat otřepanou metaforu o přepjaté struně. Ano, nyní se ukazuje, že násobení sil může mít také oslabující účinek a že kotel, který je neustále v silném varu, nedává od určité chvíle příliv energie, nýbrž začíná pukat. Kdyby se byla „dynamická“ koalice omezila na Evropu, bylo by srdce Ameriky jistě na straně demokracií — ale právě jenom srdce. Aby polekali Rusko, přijali „dynamikové“ věc Japonska za vlastní — a tím dohnali Ameriku, trochu zbytečně, aby se zúčastnila aktivně. Bez „antikomintern-paktu“ nebylo by nikdy Rusko získalo v Americe takovou vážnost, jakou tam nyní požívá. Ale jenom rozladěný pan Goebbels nalézá v tom důkaz pro souručenství Roosevelta se Stalinem. Každý rozumně myslící člověk pochopí na první pohled reální příčiny: Podporuje-li Německo Japonsko — tohoto nebezpečného protivníka Ameriky v Asii a na mořích — pak musí Amerika vsadit na Rusko proti Německu. Protože v Americe ještě platí násobilka.

Před několika týdny byla podepsána ve Washingtonu nová americko-ruská obchodní dohoda. V této smlouvě dostává Rusko největší vyznamenání, které Amerika mohla Rusku věnovat: nazývá Rusko kapitalistickou zemí. Americký zákon totiž zakazuje, aby v obchodním styku měly přednost země, jejichž hospodářství stojí pod státním dohledem a které neznají volnou konkurenci. Tímto zákonem má být Amerika chráněna před státně podporovaným vývozním dumpingem. A tento zákon byl v nové obchodní smlouvě s Ruskem prostě zrušen! Státní ruský vývozní monopol a ruský státní kapitalismus považují Američané za mnohem menší nebezpečí, než brutální japonskou chuť na Asii a její moře. Proto bude na americkém trhu zacházeno nyní s Ruskem právě tak, jako s nejhodnějšími kapitalistickými státy se soukromým majetkem a nejvolnější podnikatelskou soutěží. Takové zázraky zmohou přes pevniny a oceány pan Hitler a jeho Ribbentropové!

To, co začíná mezi Ruskem a Amerikou (a co se v Evropě nedočeňuje) je v úzké příčinné souvislosti s přiblížením Ameriky k evropské mírové frontě. Skutečnost, že Amerika, Anglie, Francie, Rusko, a několik tuctů malých států mají vůči „dynamismu“ Německa, Itálie a Japonska velmi reální a společné

zájmy, mohla by z tohoto bloku učiniti realitu prvního řádu. Ale politické reality účinkují teprve potom, jsou-li včas správně chápány. Nejen Hitler a Mussolini, nýbrž i Chamberlain, Daladier a Stalin stojí před úkolem objeviti Ameriku. Tentokrát to není běh o závod mezi objeviteli. Dorazí-li přibližně současně k cíli, pochopí-li současně, co Amerika dovede a co chce, uhne se svět válce. *Vilém Štefan.*

poznámky

Sto padesát let starý citát

„Právě dnešní doba jest zkouškou lidských srdcí. Parádní voják a sváteční vlastenec opustí v krizi službu vlasti; avšak ten, kdo právě nyní vydrží, zaslouží si lásky a vděčnosti nás všech. Tyranie se podobá peklu tím, že je nesnadno ji přemoci; avšak budíž nám útechou, že čím těžší je boj, tím je vítězství slavnější. Čeho se nám dostává příliš lacino, toho si málo vážíme; jen drahá cena dává hodnotu všem věcem. Nebesa vědí, jakou cenu mají požadovati za své dary; a bylo by vskutku s podivem, kdyby za věc tak nebeskou, jako je s v o b o d a, neměla býti žádána cena velmi vysoká.

Thomas Paine.

Amerika intervenuje

Je špatná doba pro optimisty. Poměry jsou — kdo by pochyboval? — přece jenom převážně truchlivé. A přece již je dovoleno býti optimisty, aspoň pokud se týče vztahu Spojených států severoamerických k Evropě. A to není málo, uvážíme-li, že za touto velmocí stojí těch pět milionů vojáků, které měl Wilson připraveny pro rok 1919 a z nichž do světové války v posledních měsících zasáhly skoro dva miliony.

Diplomacie dynamických států pozorně naslouchala rozhlásovému projevu státního tajemníka Hulla ze 16. t. m. Neboť Washington dáno není tribunou pouhých katedrových diplomatických projevů. Spojené státy už jednou na evropských bojištích zasáhly; nadto jejich zbrojení kvapně pokračuje. USA jsou neobyčejně reálná vojenská moc, v tomto ohledu ještě úplně neopotřebovaná a opírající se o jedinečné bohatství surovin.

Americký státní tajemník tvrdil, že nebude možné, aby někteří národové šli cestou násilí, zatím co druzí používají cesty rozumu. Americké veřejné mínění — podle ujištění ministru — chápe nebezpečí dnešní situace a je si vědomo, že nynější vývoj směřuje k světovému chaosu a k stržení celého světa do hrozného zápasu hospodářského, politického a vojenského. Státní tajemník výslovně varoval totalitní mocnosti, žádá je, aby si uvědomily, že drtivá většina světa je rozhodnuta žít ve světě, v němž nebude trpěna anarchie a kde bude mít přednost zákon. Cordell Hull znovu se za Spojené státy zřekl neutrality a izolace. Dále také jasně řekl, na které straně by Spojené státy se nalézaly: na straně, hájící princip mezinárodního práva, tedy na straně demokracií. To je pádná řeč par excellence.

Přihlédneme však ještě k okolnostem tohoto projevu. Řeč byla pronesena asi v té chvíli, kdy Washington prostudoval zprávu, již mu poslal jeho berlínský velvyslanec po své stredo-evropské cestě a návštěvě pražské. K tomu roznášely tento projev všechny americké rozhlasové stanice v den, kdy počínaly kolosální německé manévry. Nelze mít pochybností o pravém významu a dosahu Hullova projevu. Je to skutečná intervence Spojených států na evropské půdě, intervence zatím ještě morální a diplomatická, avšak taková, že Spojené státy zavazuje i do té kritické budoucnosti, která by nastala, kdyby se nepodařilo mír udržet.

Co Washington činí, nikterak není náladová improvisace. Od říjnové chicagské řeči Rooseveltovy z roku loňského je zahraničně politický kurs Washingtonu důsledný a jednoznačný. Nelze ani vypočítati všech těch projevů, které učinil prezident, jeho státní tajemník a jiní členové kabinetu od oné památné řeči, kterou Berlín tehdy odbyl jako pouhý pokusný balonek, jež má jenom zjistit mínění americké veřejnosti a která nebyla ani uveřejněna, jak v Německu, tak v Itálii. Žádný z těchto

projevů nenarazil na námitky kterékoliv složky americké demokracie — naopak, tato politika je základnou, na které se formuje americká národní jednomyslnost. Dr. Gallup ostatně svým hlasováním, velmi pečlivě řízeným, zjistil, že rozhodná většina Američanů pozitivně se staví na stranu Anglie a Francie v případné nové světové válce a že početnost židů, který by v USA chtěl podporovat totalitní mocnosti, nestojí vůbec za řeč.

Washington prokazuje lidstvu nedocenitelnou službu, jestliže mluví tak otevřeně a důtklivě. V Evropě není takové neutrální mocnosti, jež by mohla plnit tento úkol tribuny svědomí a rozhodčího.

Ještě nedoznělo echo, které ve světě vyvolala řeč amerického státního tajemníka, a již vyplnil „front pages“ mezinárodního tisku kanadský projev presidenta Roosevelta. Projev ten byl pronesen na půdě britské říše, což má význam větší než jen formální. Mohou být z toho v Berlíně právem dedukovány závěry, že to znamená veřejné ohlášení solidarity Spojených států s Anglií. Rooseveltova slova mají již wilsonovskou plamennost. Práví, že americký národ má svůj úsudek o „bezuzdných násilnostech, které se ve světě dějí“, o náporech proti demokracii, o porušování uznávaných individuálních práv a o utrpení, „kterému jsou vystaveny národy bez opory“. President znovu zdůraznil, že Amerika již není vzdálenou pevninou, které by se nemohly dotýkat zmatky, způsobené konfliktem v zámoří. Po prvé při té příležitosti — a to komentáře patričně nezhodnotily — se veřejně postavil proti „propagační ústředně a hlavním štábtům ze zámoří“, zasahujícím do vnitřních poměrů Spojených států. Svoji řeč president přenesl na universitě v Gíngstonu, přijímaje diplom čestného doktorátu. Z toho je patrné, že Roosevelt se uvědoměle opírá o tytéž mocné síly, které v anglosaské demokracii ovlivňují začasté způsobem rozhodným národní politiku a které měl na své straně intelektuál Wilson: že se opírá o americký duchovní svět, máje při tom jistotu naprosté své podpory lidem samým. Demokratické Evropě může padati kámen se srdce. S Amerikou na své straně bude dějiny psáti zase jenom ona.

Jaroslav Koudelka.

Němečtí průmyslníci si stěžovali . . .

O rozhovoru německých průmyslníků s lordem Runcimanem dověděla se veřejnost, ku podivu, velmi málo, ačkoli jindy publikuje „Zeit“ všechny henleinovské požadavky rychle a obsírně. Anglický tisk však naznačuje, že si němečtí průmyslníci stěžovali hlavně na nezaměstnanost v sudetských krajích. Nevíme sice, jestli v rozhovoru řekli, jak chtějí sami přispět k zmírnění nezaměstnanosti, ale zato máme v rukou statistiku, která je právě nyní důležitá a vysvětluje velmi mnoho. Zpráva zemské centrály pro severní Čechy udává, že ve 24 tamějších okresích klesl počet nezaměstnaných o 8700 osob a je už na nejnižším bodu od roku 1931. V porovnání s rokem 1933 (únor) dosáhl pokles plných 70 procent. I kdybychom nevěděli, že mnozí nezaměstnaní našli práci při žních, ale při tom se úředně neodhlásili, považujeme toto zaměstnání za přechodné, byl by to slušný pokles a nesporně důkaz dobré vůle — nikoli ovšem se strany německých průmyslníků.

Při německých statistikách musíme dávat vůbec dobrý pozor. Čteme-li, že v padesáti okresích s německou většinou je 103.000 nezaměstnaných, neznamená to ještě, že jde jenom o německé zaměstnance, protože v sudetských krajích žije také mnoho českých dělníků, kteří jsou postiženi téměř stejně. Nechceme popírat, že v německých krajích je nezaměstnanost poměrně větší, než v ostatních oblastech republiky, ale víme také, že nezaměstnanost má tam zvláštní, řekli bychom „dodatečné“ příčiny: sudetské kraje jsou jednak průmyslovější a jednak je tam velká část našeho vývozního průmyslu, který byl ovšem postižen velmi citelně. Politika německých průmyslníků nebyla taková, aby nezaměstnanost mírnila — spíše naopak. Německý tisk oznámil, že ze sudetských krajů odešlo v posledních měsících 170 podniků, a Henleinův hospodářský úřad popírá ovšem houževnatě, že by to byl důsledek napětí, jež vyvolává politika SdP. Stěhování podniků do „Kernlandu“ (to je nový název pro vnitrozemí) začalo prý už dávno a podporují je nejruznější státní důvody. I kdyby to byla z velké části pravda, zůstává ještě mnoho podniků, které ze sudetských krajů vyhání jenom politika Henleinovy strany a nesnesitelné ovzduší. Stálo by za to zjistit, kolik zaměstnanců ztratilo tímto stěhováním práci a pak by bylo jasno, jak SdP přispívá k nezaměstnanosti. Změna nepostihuje jenom německé, ale i české zaměstnance. Námitka Henleinovy strany, že čeští

dělníci ze sudetských oblastí pracují většinou v českých krajích, není právě nejšťastnější: pracuje-li ve sklářském průmyslu v Čechách celkem 17.000 dělníků, je z toho 14.000 dělníků českých a v pouhých dvou německých okresích (v bilinském a teplickém) je zaměstnáno přes 2000 českých sklářů. To uvádíme jako příklad, protože v ostatních okresích jsou poměry velmi podobné, a v hornictví je tento zjev ještě nápadnější. Tak je tomu i v textilu.

Krátká formulace těchto otázek zněla by asi takto: Je v sudetských krajích poměrně větší nezaměstnanost, než v ostatních oblastech? Ano. Je to problém, který vyžaduje soustavné pozornosti a velkorysého řešení? Ano. Projevil se již účinek investičních prací? Ano. Projevila se s české strany dobrá vůle? Ano. Je to pouze starost „veřejné ruky“, jak říká nové henleinovské názvosloví? Nikoli. Přispěli k zlepšení pracovních a sociálních poměrů němečtí průmyslníci, vedeni SdP? Nikoli. Postihují poměry v sudetských krajích jenom německé zaměstnance? Nikoli. Je sociální a hospodářské zlepšení v sudetských krajích jednou z nejnáléhavějších celostátních starostí? Ano a znovu ano.

K. S.

Ludová strana po Hlinkově smrti

Nelze se ubránit ve chvíli, kdy Hlinka zemřel, myšlence, co bude s jeho stranou po jeho smrti. Povede ji direktorium po celý rok smutku. A potom? Kdo na Hlinkovo místo? Není neznámo, že osobnosti tak vyhraněná strana nemá, že za Hlinku není náhrady. To však také znamená, že nikdo už nebude mít — aspoň v dohledné době — ve straně té autority. Jde o dvoji autoritu: výkonnou a morální. Rodí se už také otázky, zda se strana po Hlinkově smrti nerozpadne. Nebylo by reálné myslit si, že se tak stane. Nikdo ovšem, ani ve straně samotné, není na pochybách, že by se nyní vnitřní spor vážnějšího obsahu nerozšířil tak hladce, jako za Hlinkova života. I když už neměl dost autority výkonné, měl ještě stále všechnu autoritu morální.

Ludová strana se asi nerozpadne. Ale není neznámo, že jsou v ní dva proudy; radikálnější a mírnější. Radikálové ji nemohou ovládnout, nechťejí-li ji rozštěpit, protože odpor mírnějších nedovedou zlikvidovat. Hlinka odevzdal svým věrným stranu, ale neodevzdal, protože nemohl, nikomu své vůdcovství. Možná, že existuje nějaká politická závěť, v níž formálně někoho vůdcovstvím pověřuje. To však na věci nic nemění: není v Ludové straně druhého Hlinky. Toho Hlinky, jenž byl dnes především pojítkem. Ano, také duch velkých mrtvých spájá, ale to jsou pouta, jež jsou jen stínem proti oněm, jimiž žijí duch živý.

Dalibor Janek.

OK-AMI

Novákovovo pětidenní turné po Francii a jeho dvacet vzletů nad devíti francouzskými městy, začínající v Lille a končící ve Vittele, nebylo jen sportovní nebo leteckou událostí čs. letce na západě Evropy. Snad v jiných dobách bychom Novákovův letecký podnik chápali více jako exhibici, jako tolik jiných předtím. Jako na příklad už dvoji turné Novákovovo po Španělsku a Portugalsku v roce 1934 a 1935. Ovšem, sportovní prvek nelze opomíjet, neboť křivka Novákovy výkonnosti a akrobatického umění za poslední léta stoupla o hodné procent, jak konečně ukázaly výsledky z mezinárodního akrobatického zápolení na meetingu v Curychu a naposled doma při armádním dnu X. sletu. Ale to vše, ač hodno uznání, není právě dnes nejdůležitější stránkou Novákovy francouzského turné.

Nejen pro čs. letectví, ale pro Československo jako stát je důležité a hodné pozornosti prostředí, v jakém svůj letoun vedl k odvážným evolucionům, a duch, jakým byl vítán po každém letu. Několik set tisíc Francouzů, kteří na devítí místech své země se přišli podívat na Novákovy exhibice, nedávali se na čs. letce jen jako na akrobata, dokonale ovládajícího letoun, nýbrž jako na příslušníka národa, o němž se nyní na západě Evropy tolik píše, a jako na důstojníka armády, která za jedinou noc získala více důvěry, než kdy která armáda nejslavnějším vítězstvím. Neboť tato armáda vykonala více, než vyhrát válku, ona jí přešla! Proto prostředí, v němž se Novák octl, bylo srdečnější a také se více zajímalo nejen o osobu letce, ale zejména o stroj. Skutečnost, že Novákovy Avia B 122 s motorem RK 17 je ryze československým výrobkem, prací československého konstruktéra i československých dělníků, Francouze překvapila. Pro mnohé bylo to novinkou takovou, kterou bylo třeba glosovat ještě za letišťem, v ulicích i doma, aby se nakonec došlo k závěru, že tyto Čechoslováci jsou lidé na pravém místě a že západní demokracie dobře činí, když jim pomáhají v udržení proti náporu obrovitého souseda.

Ale to není všechno. Snad to byla náhoda, že imatrikulační značka Novákova letadla zní OK-AMI. Ale přece tato značka, totožná s francouzským slůvkem a mi, nezůstala bez povšimnutí. Jasně mluvila o tom, že do Francie přiletěl přítel, a domácí stejně jasně to dokládají: Pami est avolé. A Novák svými křídly ukazoval cenu a význam tohoto přátelství, které je pevné, bezpečné a jisté, jako každý jeho let.

OK-AMI se stalo symbolem i dokumentem přátelství dvou demokratických států a národů.

jist.

politika

K. S y n e k:

Andrej Hlinka

Záhadná povaha — takový je nejčastější ohlas nad smrtí monsignora, poslance a předsedy ľudové strany, Andreje Hlinky. Veřejné mínění, tento proměnlivý a přece setrvačný živel, uložilo si v paměti jenom několik význačných momentů ze života muže, jehož postava stála déle než čtyřicet let ve středu národního života Slováků. Říká se, že Hlinka měl nezkrotnou a odbojnou krev, a patrně je to pravda. Ale měl v sobě také konstruktivní nadání — jinak by se nedalo pochopit, že dovedl vybudovat velkou politickou stranu s celým složitým aparátem organizačním a tiskovým, se všemi přívlastky moderního politického tělesa a v pozadí ještě s velkými hospodářskými podniky (Ludová banka, knihtiskárna, obchodní dům a účast v důležitých průmyslových podnicích). Tvrdí se o něm, že byl ješitný a velkášský — jeho životopisci to potvrzují přímo nebo nepřímo — ale je jisté, že málokdo dovedl zacházet s lidmi tak obratně a málokdo měl s lidem tak blízký styk jako Hlinka. Už ani nevím, kolikrát jsem ho viděl stát na tribuně a oslovovat docela obyčejné shromáždění vzletným a přehnaným: „Národe můj!“ Znělo v tom ovšem lichocením zástupům, ale i Hlinka se tím povyšoval na vůdce národa. A strohoval. Téměř všichni lidé, kteří ho kdy slyšeli, přiznávají, že Hlinkův lyrický a téměř vždy pathetický tón působil, dojímal a podmaňoval.

Lyrický tón a furiantská, sebevědomá povaha? Ano. To je rozpor pouze zdánlivý a kdo znal Hlinkovo citové založení, velmi dobře to chápal. Hlinka se dovedl postavit světské — a jednou též církevní moci — ale byly u něho také chvíle, kdy se malomyslně sklánil, hledaje útěchu v citových zákoutích víry a katolické morálky.

Takový obdobím byla v jeho životě na příklad léta 1910-11, když se vrátil ze szegedínského vězení a — třeba spor proti biskupovi Párvymu formálně vyhrál — vzdal se politické činnosti a hledal v ústraní smír. „Odpouštím všem a žádám, aby také mně bylo odpuštěno,“ napsal v „Ludových novinách“, když se koncem února 1910 vracel opět na ružomberkskou faru. Tato složka jeho povahy projevila se také za války, kdy se zdálo, že pro Slováky není záchrany. Kdo se s ním setkával častěji, podlehl snadno iluzi, že životní energie tohoto muže je nevyčerpatelná, a přece býval Hlinka skleslý a unaven, oddávaje se vzpomínkám a bolestným rekriminacím. Vzplanul vždy znova a nebývalo to dobré znamení, protože se jeho energie přenášela skoro vždycky na nové a nejčastěji nevhodné nebo i nešťastné pole. Člověk náladový a citový, ale při tom s úžasným smyslem pro spořivost a obchodní

podnikání. Hlinka skutečně uměl ukládat krejcar ke krejčárku, ale dovedl také investovat do věcí a potřeb, které neslibovaly žádný zisk. Citoval neustále z paměti celý Svatý a Nový zákon, spisoval, ale při tom měl kromě církevní četby nepřekonatelný odpor proti jakékoli jiné literatuře. Vycitoval instinktivně přání lidu, ale přes to nikdo neřekl nezaměstnaným slova tak příkrá a drsná a málokdo měl tolik porozumění pro hmotný a společenský obsah slova „pán“. Hlinkova víra a naprostá odevzdanost katolické morálce spolu s nesčetnými povahovými protiklady — to byl asi nejvydatnější pramen konfliktů, které vyznačovaly Hlinkův život před válkou i po převratu.

Je těžko říci, kdo měl pro skutečnost větší neporozumění: zda Hlinka pro slovenské — a hlavně české — politiky jiné víry a jiného měru, nebo tito pro Hlinkovo základní povahové založení? I jeho smrt připomněla velký — a většině lidí nepochopitelný — protiklad posledního období: Jak mohl Hlinka dospět k takové negativní politice, jak se to mohlo stát člověku, který byl vždycky v předních liniích bojů za obrodu Slováků?

Je to vskutku samá záhada? Není u Hlinky žádné vývojové linie? Nemůžeme opravdu zjistit vnější a vnitřní důvody půlstoleté činnosti, která proběhla tolika ostrými zatáčkami? Byli bychom příliš skeptičtí k lidskému poznání, kdybychom připustili zápornou odpověď. Sledujeme-li Hlinkův život alespoň ve velkých etapách, pochopíme jej poměrně snadno.

Velký rozběh.

O tom, že Hlinka byl vždycky uvědomělý Slovák a že mnohé nacionální vlastnosti, touhy a činy Slováků přímo ztělesňoval, nikdy nikdo nepochyboval. Nepovažujme to však za věc samozřejmou jenom proto, že pocházel ze slovenského kraje a slovenské rodiny, neboť velká část Hlinkova života uplynula pod tlakem tvrdého maďarského režimu a maďarisačního úsilí, je muž odolalo jenom málo lidí. Hlinkovo nacionální uvědomění muselo být už na gymnasiu a v semináři a k t i v n í, jinak by byl zapadl nebo aspoň couvl, když mu ještě před vysvěcením hrozilo vyloučení z církevního ústavu. Vydržet a dočkat se kněžské hodnosti, bez níž by byl Hlinka považoval život za prázdný, to nebyla maličkost. Slovenští kaplani mívali pod maďarskou církevní vrchností trudný život, a Hlinka si asi oddychl, když se v r. 1892 dočkal konečně fary ve Třech Sliačích u Ružomberku. Tady začíná jeho veřejná činnost, s počátku skromná a v spolupráci se Šrobárem, Štefánkem a jinými studenty, kteří přicházeli z Prahy a přinášeli nejen nové poznatky, ale i nové ovzduší a nazírání, utvářené Masarykem. Kdo si dnes vzpomene, že i Hlinka musel začít politickou práci v maďarské klerikální lidové straně, protože jiného útvaru v té době nebylo? Hlinka přijal jistě hodně podnětů od šrobárovske skupiny, ale žil také hned od počátku v atmosféře klerikální strany, která sice neurčitě mluvila o právech menšin, ale hlásala především boj „kalvínskému a zednářskému režimu pešťskému“. Na takovou ideovou základnu získala skoro celý slovenský katolicismus, a Hlinka kandidoval v roce 1898 po prvé v životě za tuto stranu, doplňuje její hlavní heslo heslem svým: „Za tú našu slovenčinu!“ Okolnost, že zvolen nebyl, dotvrzuje nejlépe dravost maďarisační záplavy. V jeho rodném kraji vyhrál maďarský protikandidát.

Mladý kněz věnoval se pak tím více „Ludovým Novinám“, které byly katolickým orgánem, ačkoli v redakci byli také lidé jiného zabarvení, jako třeba dr. Ráth a Karel Štefánek. Čtenáře získával hlavně neústupný a posiční duch tohoto listu. Podíváme-li se do jeho starých, zaprášených ročníků, shledáme okamžitě, že jej živil především Hlinka. Ovšem: tento list vedl také vždycky drobnou, guerillovou válku proti protestantům, socialistům a jiným odpůrcům katolické víry. Se zálibou pěstoval mlhavý cyrilo-metodějský kult, který zdomácněl také na Moravě, a dokonce i Staročeši a Mladočeši si s ním zahrávali. Když potom „Ludové noviny“ přešly do Rožumberku a když se v r. 1905 stal Hlinka ružomberským farářem, vytvořil kolem sebe aktivní středisko slovenského národního života, které brzy zastínilo staré a nehybné centrum v Turč. Sv. Martině. Vliv tak zvaných „hlasistů“, vedených Masarykem, projevil se teprve v parlamentních volbách v r. 1901.

Na povrchu se zdálo, že mezi oběma aktivními proudy tehdejšího Slovenska je shoda a dobrá spolupráce, vždyt na příklad ve volbách v r. 1906 pracoval Hlinka pro Šrobárovo zvolení, ale rozdíl byly ve skutečnosti veliké. Právě proto, že katolicismus se na Slovensku exponoval pro maďarský režim, napsal Hodža v „Slovenském Týždenníku“, že církev je pláštěm šovinismu. V Hlinkově životě zas nikdy nevyhasla nevěle proti Masarykovu vlivu na mladou slovenskou generaci. Ještě z vězení vzkázal v r. 1910: „Kdybyste věděli, jak těžko mi hledět na nezbedné počínání Masaryka, Drtiny, Loskota . . .“ Tentýž poměr mělo k mladé, reální generaci samozřejmě i patriarchální středisko v Turčanském Sv. Martině, které houževnatě udržovalo fikci jednotné slovenské národní strany i tehdy, když už se protichůdné směry rozestupovaly: na jedné straně hlasisti, na druhé Turčanský Sv. Martin a kromě nich od r. 1905 ľudová strana slovenských katolíků, kterou Masarykova „Naše doba“ uvítala charakteristickým vysvětlením: „Ač klerikální, přece slovenská.“ Mezi nimi měla pak výjimečné postavení sociální demokracie, která byla teprve ve stavu zrodu, ale za několik let už pocítila Hlinkovo nepřátelství.

Ať už se díváme na tento vývoj s jakéhokoli hlediska, zakreslující zejména prameny pozdějších Hlinkových činů (proti „zednářství“ a všem odpůrcům víry a církve, nevěli proti Masarykovi a hlasistům, později nelitostný zápas proti evangelíkům a socialistům) tolik je jisto: nacionální a politický život Slováků na počátku našeho století nelze od Hlinky odloučit. Dosáhlo-li Slovensko aspoň tolik, že mělo několik slovenských novin, několik slovenských a kulturních institucí a slovenskou delegaci v budapeštské sněmovně — má na tom Hlinka nesporně podstatnou zásluhu. A znamenalo to víc, než si dnes dovedeme představit.

Od Černové k převratu.

Zvěst o černovském krveprolití zastihla pronásledovaného kněze v Hodoníně, protože Hlinka přednášel v té chvíli v Čechách a na Moravě. Všude měl veliký úspěch a všude ho vítali především tehdejší „pokrokaři“. Nikoli z vypočítavosti a nikoli v naději, že suspendovaný kněz napadne konečně i církev, nýbrž ze sympatií k utiskovaným Slovákům, kteří se právě tímto přednáškovým zájezdem stávali konečně známější bratrskou větví na východ od Moravy. Není třeba, abychom si tehdejší českou politiku nějak idea-

lisovali. Bylo v ní víc provincialismu, než jí bylo zdrávo, a o Slováčích věděla právě tak málo, jako martinické centrum o českých poměrech. Výjimkou byli vlastně jen realisté v historických zemích a hlasisté na Slovensku. První vědomí vzájemnosti nabývala veřejnost až v souvislosti s Hlinkovými přednáškami — a pak ovšem po událostech v Černové. Slováky začal poznávat nejen širší svět, ale ani v Čechách a na Moravě nebylo už pak novin, které by nesledovaly slovenský život. O toto vytrysknutí silného vědomí vzájemnosti zasloužil se vydatně Hlinka, a tato doba náleží k nejkladnějším kapitolám jeho životní práce. Jeho výmluvnost a lyričnost strhovala, byl zahrnut projevy úcty a oddanosti, a cítil se uprostřed nadšených stoupců ve svém živlu, připadáje si jako apoštol. Tím si snad můžeme vysvětlit, že před soudem v r. 1908 stál Hlinka velmi pevně a mluvil o tom, že Slováci a Češi jsou jedno plémě a jedna osvěta . . .

Tím větší bylo zklamání v Čechách i na Slovensku, když se Hlinka vrátil ze szegedínského vězení tak pokorný. Tehdejší Karel Horký vyloučil ho bezmála z národa. Údiv a rozhořčení nad Hlinkovou pasivitou — to byla jen reakce na přehnané iluze. Hlinkova povaha nebyla z těch, které dovedou trpělivě a dlouho čekat na úspěch, a jeho kněžský instinkt vycítil, že svou při s biskupem Párvym vlastně prohrál. Když v r. 1910 rozesílal pozvánky k vysvěcení černovského kostela, měla to už být podle Hlinky slavnost smířeni a pokoje. Po návratu z vězení viděl také, že maďarisační proces pokračuje velmi rychle a strhává dokonce i význačné katolické spolubojovníky — jmenujme jenom dr. Jehličku. Ale Hlinka nedovedl prostě v nečinnosti a bez veřejného vystoupení žít. V stísněném ovzduší posledních předválečných let mohla se jeho energie uvolnit jenom na vnitřním slovenském poli, a Hlinka se po něm rozjel tryskem. Jeho „Ludové noviny“ nedbaly už tolik o to, aby slovenští katolíci nepodléhali maďarské lidové straně, záleželo jim víc na nevybíravém boji proti evangelíkům, pokrokařům a socialistům. Agitovala-li ľudová strana po převratu tím, že Češi berou Slovákům víru, bylo to jen pokračování článků z předválečných „Ludových novin“, které psaly ještě huře. Vedla-li Hlinkova strana po vzniku republiky prudkou kampaň proti dr. Šrobárovi a ostatním hlasistům, byl to jen doplněk útoků z posledního předválečného období. Téměř všechna hesla nové Hlinkovy strany vyskytla se už v dobách předpřevratových. Dokonce i samozvaný nárok, že jen Hlinkova strana zastupuje slovenský národ. Hlasisté? To byli v ľudových novinách prostě „Masaríci“. Socialisté? Jenom odroňové (otrapové). Evangelíci? Nic, než nenávidění „luteráni“. Chápeme-li politiku jako umění, jež se bez vědeckého myšlení nemůže obejít, pak byl Hlinkův postup neumělecký, ale tím účinnější. Vnesl do slovenského života krátce před válkou zmatek a vnitřní rozbroje, které se projevíly také tím, že v r. 1913 vystoupil ze slovenské národní strany a že se již na podzim r. 1913 konala porada o založení zvláštní slovenské katolické strany. Hlinka zůstával stále uvědomělmým a neochvějným slovenským politikem, ale jeho koncepce se už naprosto rozcházel s programem pokrokových slovenských vrstev, nemajíc porozumění ani pro sociální potřeby lidu.

Koncepce pro dobu války? Na Slovensku ji neměl asi nikdo. Když opadly iluze o osvoboditelském po-

slání carského Ruska, rozprostřela se po Slovensku téměř beznadějná stísněnost. Mysl několika vedoucích lidí se napřímila po Masarykově odjezdu do zahraničí, ale první známky slovenského samostatného života jsou vidět až v r. 1917. Až tehdy ožívuje zase Hlinka. Zdá se, že se mu vrací duch z let před segedínským žalářováním. Klerikální složka jeho politiky ustupuje poněkud do pozadí a Hlinka začíná rozjímat o poměru k Čechům. Říká, že poměr má být bratrský, nenucený, volný, prýstící ze srdce a krve. Obává se ovšem českého nepřátelství k Římu a doufá, že k české náboženské obrodě přispěje právě Slovensko. Zklamal-li se Hlinka v tomto bodě, který mu ležel tolik na srdci, není v tom aspoň částečné vysvětlení mnohých pozdějších konfliktů?

Když se koncem října 1918 rozpředla na martinických poradách dlouhá diskuse, co mají Slováci dělat, prohlásil Hlinka velmi rozhodně: „Jedni jsme a jedni zůstaneme. Nás nikdo a nic nerozbije.“ Mínil tím nesporně poměr k Čechům a přesto: za deset let přihlížel shovívavě k Tukově argumentaci, že v Turčanském Sv. Martině byla usnesena tajná klausule, která prý Slovákům zaručuje, aby o svém poměru k Československu za deset let znovu rozhodli. Nebylo snad Hlinkovo vyznání v Turčanském Sv. Martině upřímné? Taková domněnka by byla absurdní. Hlinka uvítal převrat nadšeně a v prvních dvou letech — 1918/19 — pracoval usilovně, aby se Slováci do nových poměrů opravdu vžili. Byl neúnavný. Kdo měl příležitost vidět ho na ověčených tribunách, nikdy nezapomene, jak dovedl Hlinka vykládat martinickou deklaraci: vášnivě, s celou autoritou kněze a s elánem rozeného velkého řečníka.

Po převratu.

To jsou skutečnosti ověřené a naprosto spolehlivé. Jak si máme pak vysvětlit, že Hlinka už v září 1919 tajně odejel do Paříže, aby slovenskou otázku předložil mírové konferenci? Jak máme pochopit, že jeho obnovená ľudová strana je s výjimkou let 1927 až 29 v opozici neustále urputnější? Jak máme chápat neúnavnou agitaci za autonomii, která prozatím vrcholí prohlášením, že pittsburská dohoda a zákonodárny sněm jsou pro ľudovou stranu *conditio sine qua non*? A jak máme rozumět Hlinkovu výroku z r. 1934, že je pro autonomii „i za cenu republiky“? Je vůbec nějaké vysvětlení pro okolnost, že se Hlinka díval tak bezstarostně na počínání Tukovo?

Máme-li mluvit jen o Hlinkovi, bylo by pošetilé, kdybychom chtěli na tolik proč odpovědět jenom jediným *pro to*. Hlinkova povaha byla příliš mnohoznačná a vývoj událostí příliš spletitý, než aby dovolily takový výklad. Jeho ctižádost a velká touha po moci snášely jistě velmi těžko nové poměry, které ctižádost neukojily a ľudové straně nedaly moc nad slovenskou zemí. I po převratu zůstala Hlinkova strana na Slovensku jenom jednou z několika politických stran, byť i největší. Naprostá odevzdanost církvi a katolické morálce ponoukala ho k tomu, aby byl opět výbojně na stráži. Představa, že Slovensko nebylo svěčeno katolické straně, odváděla ho snadno na sceně. Tím spíše, že se po převratu ztlumil odpor mezi nacionálním životem Slováků a církevní politikou. Historikové snad jednou zjistí, nepobízeli-li Hlinkovu výbušnou energii alespoň v prvních popřevratových dobách také český katolický tábor, který s počátkem

musel poněkud ustoupit. Nové politické a sociální uspořádání Hlinku jistě dráždilo, vždyt vyrostl v poměrech velmi odlišných a odchovaly jej mnohé představy z polofeudálního Maďarska. Přispěly také nedostatky a chyby, jichž se na Slovensku dopustila odpovědná politika, a známe-li nevybíravost předválečných politických zápasů s celým osobním pozadím, pochopíme, kolik staré nevraživosti a napětí přešlo také do nové situace. Ve výběru lidí měl Hlinka vždycky nešťastnou ruku. Nestrpěl odpor, ve svém okolí vládl s nesmlouvavou autoritou a tím více podléhal projevům oddanosti, chvály a nekritického obdivu, kterých se mu dostávalo, přijímaje je jako viditelné důkazy, že se jeho superiorita uznává. Využili toho mnozí, kterým Hlinka rozdával svou důvěru, a dařilo se to zejména lidem, kteří pocházeli z Ružomberka nebo byli s Hlinkou aspoň v úzkém osobním styku. Postava tak osobitá, jako byl Hlinka, vyžadovala, aby se s ní zacházelo velmi opatrně. Můžeme tvrdit, že se to vždycky dělo?

V poslední době se zdálo, že dlouhý zápas Hlinku už vyčerpává a přivádí opět do stavu, který se u něho projevil po návratu ze szegedínského vězení: k útočisti do katolické morálky. Objevily se také náznaky deprese. Nevíme, je-li autentický výrok „vidíte, kam mne dostali“, ale i kdyby nebyl, je dost jiných důkazů, že Hlinka znovu hledal východisko z pochybností v rozjímání se svým bohem.

Veřejnost snad ještě očekávala, že Hlinka dopoví, co jen naznačil. Ale smrt byla rychlejší.

Gustav Winter:

Dvacet let chyb

III.

Laval zabíjí kolektivní bezpečnost.

Roku 1930 vchází se do hospodářské krise. Více než kdy jindy by bylo sice třeba součinnosti všech, aby z ní Evropa opět vybědla, ale je k ní méně ochoty než kdykoli předtím. Ve Francii je u moci Laval a Tardieu. Briand, zestárlý a zrazený, je jen dekorací pro veřejnost — brzy poté se to ukáže při presidentské volbě. Ale ještě před tou volbou jede Briand s Lavalem do Berlína, kde Brüning právě dohrává předposlední výstup v tragedii republikánského Německa. Brüning chce velikou hospodářskou pomoc, aby mohl obrátit v poslední chvíli proud nespokojenosti, jenž nese Hitlera, Briand je ochoten dát ji, ale pan Laval, později tak vlídný k Německu Hitlerovu, má vůči Brüningovi zavřené kapsy. Z berlínských cest zbudě jako groteskní výsledek studijní komise pro francouzsko-německé sblížení.

Přeskočme několik let. Chyby se hromadí. Francie dává souhlas k velmocenskému paktu čtyř, znepřáteluje si tím Polsko a vyvolává nedůvěru svých ostatních spojenců ve střední Evropě, aniž co získává na druhé straně. Počátkem 1935 uzavírá pan Laval dohodu s Mussolinim, v níž nic nedostává, hodně dává a ještě více slibuje, nijak si nelámáje hlavu osudem Jugoslavie. V Bělehradě to nezapomněli. Pak přišla aféra habešská, kde se francouzská zahraniční politika dopustila chyby nejtěžší a nejosudovější. Klasický případ napadení — klasičtější než Mandžukuo — a na rozdíl od konfliktu japonsko-čínského je tentokrát Anglie odhodlána jednat a strhne celou Společnost národů za sebou.

K té společné akci proti útočníku zve Anglie Francii, dovolávajíc se oné kolektivní bezpečnosti, o které do té doby nechtěla nic slyšet. Ale pan Laval se dívá na světovou politiku očima strejců ze své rodné Auvergne. Nemůže se dobře bránit sankcím, ale sabotuje je, pracuje ze všech sil pro Itálii a myšlenku kolektivní bezpečnosti přímo zabíjí. Výsledek je katastrofální. Itálii nezíská, Anglii si odcizí, ztratí důvěru posledních států, které se ještě o Francii opíraly, a dodává odvahu Německu.

V březnu 1936 sklídila Francie ovoce této lavalovské taktiky. Němci vpadli vojensky do demilitarizovaného pásma v Porýní, aniž se Francie zmohla na více než na papírové protesty. Slabost vůči fašismu byla vůbec chybou francouzských vlád bez rozdílu. Ještě 1936 věřila vláda Léona Bluma, že bude moci odtrhnout Mussoliniho od Hitlera, činila mu nabídky v Ženevě, odmítla nabídku spojenecké smlouvy, kterou jí učinilo Turecko. Výsledkem bylo italsko-německé zasažení ve Španělsku.

A tak se stupně k stupni, od chyby k chybě, od omylu k omylu prohospodařila Francie obrovský kapitál politické a mravní autority, kterou jí vítězství vložilo do rukou. Všechny strany společně jsou vinný tímto výsledkem. K naší a hlavně ke své vlastní záchraně se však vzpamatovala aspoň v hodině dvanácté. Na první zprávu, že chce jednat v duchu své historické úlohy a ve smyslu závazků, jež přijala, soustředila okolo sebe ihned opět sympatie a důvěru národů.

Angličan nechápe nový obraz světa.

Když se skončila světová válka, neměla Anglie přání vřelejšího než říci „good bye to all that“, sbohem tomu všemu, jak zní titul jedné knihy, a vrátit se k příjemnému předválečnému životu. Měla přesvědčení, že stačí postavit opět Německo na nohy, aby se Anglii vrátil předválečný blahobyt. Odtud politická pomoc Německu, jež vzbudila v Německu pevné přesvědčení, že není třeba splňovat ani oprávněné požadavky Francie, neboť Anglie v nejhorší chvíli vždycky Německo zachrání. To nezvyšovalo ovšem ochotu Německa platit reparace, odzbrojovat atd. Tím lze vysvětlit také ono bezstarostné investování anglických kapitálů do Německa, z něhož dnes bolí Anglii hlava. Tím lze konečně vysvětlit postoj, který zaujala Anglie vůči Společnosti národů a vůči novým státům evropským. Zajisté byla pro Společnost — už proto, že v prvních letech po válce byla Francie proti ní — ale už od počátku se snažila oslabit její pakt výhradami, hlavně pokud šlo o pomoc vojenskou. První atentát na 16. článek paktu vyšel z Londýna. Anglie také pohřbila oba plány na zajištění míru a odzbrojení, jež Společnost národů vypracovala — labouristická vláda MacDonaldova zavrhl pakt vzájemné pomoci, přijatý v Ženevě 1923, a konservativní vláda, jež vystřídala MacDonalda, zamítla ženevský protokol z r. 1924. Nikdy od té doby se už Evropa nesebrala k podobnému celkovému plánu.

Problém odzbrojení se jevil Anglii jen ve své stránce sentimentální, nikoli politické. Křivdí se Anglii, vytýká-li se jí neupřímnost v této věci. Naopak Anglie věřila v přitažlivou moc příkladu a sama odzbrojila na krajní mez, zapomínajíc, že pro většinu evropských národů může být odzbrojení jen souvztažným pojmem bezpečnosti a ta že velkou měrou závisela na Anglii samé. Než se Anglie probrala k tomuto poznání, než pochopila, že má zájmy v Evropě, než přiznala nejdříve, že její hranice je na Rýně, než dospěla o stupeň dále

k poznání, že bude musit případně i zakročit ve střední Evropě, uplynula léta. Poměr k sovětskému Rusku byl jinou příčinou, proč se Anglie neúčastnila včas vybudování pevného právního a politického stavu v Evropě a ve světě. Přitom právě Anglie byla zemí, o kterou si propaganda třetí Internacionály vylámala zuby. Ale anglické plutokracii nahánělo sovětské Rusko takový strach, že 1931 obětovala jak své zájmy na Východě, tak zásady Společnosti národů a dovolila Japonsku obsadit Mandžurii a vytvořit tak precedent pro příští válku v Habeši. Ještě loni, po všech zkušenostech, jichž Anglie zatím nabyla, říkali angličtí konservativní poslanci, že sice odsuzují barbarské formy japonského válčení v Číně, ale že bude přece jen dobré, potlačí-li Japonci jakýmkoli způsobem „komunistické nebezpečí v Číně“.

Vůči Itálii nebyla anglická politika o nic méně krátkozraká. Fašismus ve svých počátcích se opíral o londýnskou City, ale měl jisté sympatie i v kruzích, kde by se to bylo nejméně čekalo. Bernard Shaw se velmi vřele ujal Mussoliniho na počátku r. 1924. Že se v Itálii tu a tam vraždí, můj bože, takové věci se před pěti sty lety dělaly v Anglii také. Fašismus byl považován v Anglii za místní zjev, jakousi italskou „couleur locale“, jak říkají Francouzi, něco, do čeho ostatnímu světu nic není. Vlády konservativní přímo kooperovaly s Mussolinim a naprosto se nehněvaly, že tím vyrůstá Francii nepřijemnost na jižní hranici, právě naopak.

V tu dobu Itálie již zahájila své zbrojení, ale v Ženevě pronášel ještě pan Grandi ohnivé řeči pro všeobecné odzbrojení. Nejen konservativní vlády, i druhá vláda MacDonaldova sedla na tuto vějičku. A tak pod záštitou Anglie se Itálie připravovala k svému výpadu 1935, kdy teprve Anglie zpozorovala, že si nechala Mussoliniho přerůst přes hlavu. Odpovědnost anglické vlády ve zmatcích, jež se snesly na Evropu od začátku občanské války ve Španělsku, pokoření, jež musí snášet střídavě od Itálie a od Německa, to už je politický dnešek, jímž se nemíníme zabývat.

Maďarsko a Rakousko.

Ale nepostaraly se jiné státy také o to, aby se dnes Evropa podobala blázinci? Vizme Polsko, které ještě není ani úplně konstituováno a již podniká válečnou výpravu na Ukrajinu, aby uskutečnilo sen státu „od moře do moře“. Nezapomínejme, že násilné obsazení Vilna generálem Želigowským bylo vlastně první nepotrestanou vzpourou proti Společnosti národů, prvním anšlusem, jenž pak dodával kuráž druhým. A necháme-li stranou vnitřní politiku polskou za celou tu dobu, není možno nepřipomenout, že zahraniční polská politika od ledna 1934 měla své prsty ve všech intrikách proti míru, proti nám, proti demokracii, proti anglickému a francouzskému vlivu ve střední Evropě. Účet Polska bude těžký, až se bude definitivně zjišťovat odpovědnost každého. Řekněme spíše účet plukovníka Becka.

Maďarsko se ani politicky, ani sociálně nedovedlo zasunout do poválečné Evropy. Zaplatilo drazě kocovinu z pseudo-komunistické vlády Bély Kuna, jež se stala záminkou k reakci na všech polích. Zahraniční politika maďarská byla zaměřena k revisi trianonského míru, což bylo zcela pochopitelné, ale jednostranně k revisi teritoriální, což znemožnilo Maďarsku najít slušný poměr k sousedům. Chytajíc se jednou nejsporností lorda Rothermera, po druhé slibů Mussoliniho, po třetí svodů z Německa, pomáhalo Maďarsko udržo-

vat neklid ve střední Evropě. K reálnějšímu chápání situace dospělo až tehdy, kdy mu Malá dohoda, sama už hodně rozklížená, nemohla mnoho zajistit. Teprve loni, necelý rok před anšlusem Rakouska, nabídlo Maďarsko Malé dohodě jednání na základě, v němž se nemluvilo o územní revisi smluv. Anšlus byl i pro Maďarsko těžkou ranou, neboť ohrozil maďarskou nezávislost hospodářskou i politickou podobně jako naši. Bylo-li důležitější bojovat o posunutí toho neb onoho hraničního mezníku než o udržení stavu, jenž dával Maďarsku všechny záruky samostatnosti, o tom je teď pozdě uvažovat.

Pohroma, jež postihla Rakousko, je ovšem neštěstím pro Evropu celou, a osud Rakouska budí pochopitelné sympatie v ostatním světě. Ale nepřehlížejme, že si Rakousko připravilo tento osud z velké části samo. Konec války dal Rakousku samostatnost, o kterou nestálo. Samostatné Rakousko mělo svůj existenční důvod v celoevropském zájmu. Jeho existence udržovala spojení mezi střední a západní Evropou a byla ochranou zdi menším a malým národům v Podunají proti přílišnému tlaku se strany Německa. Pro Itálii byla přímo existenční nutností. Nic nebránilo přitom Rakousku být státem německým jak řečí a kulturou, tak svou politikou.

Agitace pro anšlus nesporně oslabil mezinárodní postavení Rakouska hned v prvních dobách po válce, neschopnost dvou vedoucích stran, socialistů a katolíků, shodnout se oslabil jeho posici vnitřní, Dollfussův převrat z 1934 připravoval pak přímo půdu tomu, co se stalo o čtyři léta později. Rakousko si samo vykopalo hrob. Ještě v letech mezi 1934 a letoškem bylo snad možno něco podniknout k jeho záchraně. Ale je třeba říci, že křesťansko-sociální páni Vídně nepovzbuzovali příliš ani Paříž, ani Londýn, aby se staraly o jejich bezpečnost. Spoléhali na jedné straně slepě na Mussoliniho, na druhé straně nechťeli budit dojem, že podnikají něco proti Německu. Poslední starosta vídeňský, nedávno zahynulý v německém koncentračním táboře, jezdival do západních měst. Ve svých přednáškách v Paříži a jinde dával Rakousko za příklad, jak se dovedlo zbavit „rudého nebezpečí“, ale nezmiňoval se ani slovem o tom, že by Rakousku mohlo hrozit nebezpečí také odjinud. Co Rakousko potkalo, zavinilo si tedy sice valnou měrou samo, ale tragické je, že svým pádem otřásl nebezpečně tím, co ještě zbývalo z evropské stability.

Naše chyby hospodářské.

V tom komplexu chyb, omylů, bludů a pošetilostí nestojí ani naše republika bez viny. Zajisté jednala celkem rozumněji než většina ostatní Evropy, zajisté její vnitřní poměry nezvyšovaly všeobecný evropský nepokoj, její zahraniční politika stála za každou akcí, která byla podniknuta pro upevnění evropského pořádku. Je to zásluha, srovnáme-li svůj celkový vývoj s vývojem některých jiných národů, a není to přece zásluha tak velká, máme-li na paměti, že nikdo neměl na pevnosti poválečného statu quo zájem tak přímý jako my. Jakmile byl tento status po prvé vážně ohrožen, vidíme ihned, že jsme nejcitlivějším bodem nové Evropy. Nepovažujeme si tedy za zvláštní ctnost, že jsme jednali tak, jak nám jednat kázal kategorický imperativ naší samostatné existence. I tak bylo u nás lidí dost, kteří proti této politice elementární samozřejmosti měli námítky a navrhovali každý den nějakou

novou linii. Všecky ty nové linie vedly ku podivu do Berlína.

Nemohli jsme však udělat pro evropský mír ještě více? Nemohli jsme podepřít evropskou solidaritu politickou úsilím o solidaritu hospodářskou? Nelze popřít, bohužel, že na tomto poli naše republika byla úzkoprsá v obchodních stycích s vlastními spojenci — jak těžko se sjednávaly obchodní smlouvy s Rumunskem a Jugoslavií — byla k jednostrannému prospěchu několika velkostatkářských rodin odmítavá k Maďarsku a znemožňovala po léta jakýkoli hospodářský styk s ním, nedovedla vyjít včas vstříc Rakousku, a zatím co jsme na konferencích v Ženevě a jinde pronášeli krásné řeči, byli jsme v politice obchodní a hospodářské stejně krátkozrací jako většina států ostatních.

Jak tato politika jednostranné celní ochrany souvisí s naší vnitřní hospodářskou krizí, jak na příklad celní válka s Maďarskem skoro zabila některá průmyslová odvětví v severních Čechách, jak nezaměstnanost v tomto průmyslovém obvodu pomáhala henleinismu až k jeho dnešnímu převládajícímu vlivu v německy mluvícím obyvatelstvu republiky, jak oslabovala přátelství k Československu v Bělehradě nebo v Bukurešti, jak zkrátka hospodářsky střední Evropu pomáhala rozbíjet, zatím co se politicky mluvilo o velikých středoevropských plánech, o tom se bude ještě hodně uvažovat, až bude kdy na uvažování.

Chyby v menšinové politice.

Byla naše politika k menšinám zcela bezvadná? Byla zajisté nesrovnatelně lepší než menšinová politika všech jiných zemí a hlavně těch, které teď ve jménu spravedlnosti k menšinám chtějí metat kostky o osud našeho státu. V sekretariátě Společnosti národů neměli ani dost místa, kam uložit všechny stížnosti na menšinovou politiku polskou — abych uvedl jen tento příklad — kdežto stížnosti na Československo byly řídké a ještě často bezdůvodné. Ne, míru toho, co dává menšinám mezinárodní ochrana, jsme splnili a jistě ještě jsme udělali mnohem více.

Bylo to vše, co republika udělat mohla a měla? Vidíme dnes, že nikoli. To jest, dnes to vidí a uznává i politika oficiální, donedávna byli vlastizrádci ti, kdo to uznávali včas. Vzpomínám si, že jsem po jednom sčítání lidu vyslovil pochybnosti, je-li v zájmu státu aplikovat bez výjimky onen paragraf jazykového zákona, jenž zbavuje menšiny jazykové ochrany v obcích, kde nedosahují 20% obyvatelstva. Máme obce v republice, kde třeba jen deset procent znamená několik tisíc Němců nebo Maďarů, bylo rozumné postupovat v takových obcích tak jako v malých, kde šlo o několik jedinců menšinového jazyka? Za tyto pochybnosti jsem dostal svůj díl v tisku stran, jež by dnes pomalu hodily celou republiku Henleinovi na pospas. Teď padne tato absurdnost jazykového zákona, teď dostanou menšiny poměrné zastoupení ve státní a zemské službě, teď bude korigována centralisace, nastolená — za pomoci německých a slovenských buržoasních autonomistů — roku 1927. Teď, pod tlakem zvenčí, se dělají věci, které mohly působit neocenitelně doma i v cizině, kdyby byly bývaly provedeny včas a spontánně. V jednom ze svých posledních článků napsal Otto Bauer, že Němci v Československu nebyli nikdy „eine unterdrückte Nation“, ale „eine benachteiligte Nation“. Pochybují, že by měl dnes Henlein osmdesát procent německých hlasů, kdyby byla bývala dost brzy odklizena

každá zbytečná „Benachteiligung“, tím spíše, že někde šlo o věci čistě psychologické, jež ani politicky, ani materiálně neukládaly republice obětí.

Tragedie plná omylů.

„Baví-li vás ta historie, můžeme začít ještě jednou,“ říká se v jedné francouzské písničce. Kdyby vás bavila tato historie, mohli bychom v ní pokračovat do nekonečna. Nemluvili jsme ani o velmi těžké vině Japonska, ani o neblahé politice koloniální evropských velmocí, ani o zaslepeném fanatismu panarabského hnutí, jež je dnes loutkou v italských rukou, ani o neschopnosti jihoamerických republik dospět k vnitřní stabilitě a jednotné zahraniční politice — i tyto všechny momenty působily sice na rozvrat v Evropě, ale omezili jsme se jen na její příčiny nejpřímější. Nechtěl bych si lámat hlavu starostí o budoucího historika našich dní. Ale pro vstupní kapitolu jeho díla o Evropě od 1918 bych mu navrhol titul „tragedie plná omylů“.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Hospodářství diktatur na rozcestí

(Pozadí paniky na berlínské burse.)

Náhle panika na berlínské burse obrátila k německému hospodářství pozornost nejšířší světové veřejnosti. Od roku 1933, kdy se zmocnil vlády v Německu nacismus, nezažila německá burza nic podobného a „Times“ přes všechnu oficiální zdrženlivost neváhaly napsat, že krize berlínské burzy je „znamením nedůvěry k hospodářským vymoženostem a úmyslům hakenkrajclerského režimu“.

Berlínská burza není ovládána zahraničními vlivy, jde tedy o znamení vnitřní nedůvěry. Odpověď, či nedůvěra, podává fakt, že jak průmyslníci, tak obchodníci, stejně jako soukromníci, vrhali na bursovní trh v Berlíně přímo neomezená množství akcií a cenných papírů, neváhajíce mezi ně zařadit obrovské položky státních papírů. Za dnešního režimu to nebylo pro ně bez jistého osobního nebezpečí. Několik bank se sice pokusilo zastavit pád kursů, ale namáhaly se marně. Utrpěly obrovské ztráty a zanechaly tohoto úsilí. Mezitím ostrý pokles kursů na berlínské burse pokračuje, hrouť se kursy říšských půjček, akcií, cenných papírů průmyslových, i těch, jejichž velká subvence je nesporná.

Ryze politické příčiny pochopitelně má pád kursů všech papírů, jež jakkoliv souvisí s Československem. Německý obchodní svět je postrašen stálou německou kampaní proti Československu a klade si otázku, zda Německo zakročí proti Československu jen politicky a diplomaticky, nebo zda přejde také k hospodářské válce, či dokonce k válce zbraněmi.

Nutno si uvědomit, že berlínská burza přes všechny oficiální řeči o konjunktuře v Německu se neúčastnila haussy, jež po skončení světové hospodářské krize r. 1935 nastala na všech světových burzách. Jak zná-

mo, bylo tomu tak v obrovských rozměrech i na naší pražské burse, kde hodnota cenných papírů obchodně-průmyslových přesáhla již počátkem minulého roku úroveň z nejlepšího roku prosperity, z r. 1929, a zhruba se zdvojnásobila proti letům krise. Za to však vrodělala s sebou berlínská burza ochablost, která se asi před rokem zmocnila většiny světových burz. I když víme, že nacistický režim se na burzu dívá nepřátelsky, přece je to výmluvné znamení, že obchodní svět nemá v režim důvěry, tím spíše, že v současné berlínské bursovní krizi bylo úmyslem nacistické vlády panický pokles kursů mocí zarazit. Nepodařilo se to přes hmotné oběti, k nimž se vláda odhodlala.

Je zajisté velmi pozoruhodné, že se to děje v okamžiku, kdy v Německu pracují desítky tisíců dělníků ze zahraničí (především z německých oblastí Československa), kdy s velkou námahou a nemalou hrubostí jsou ženy zacvičovány v průmyslové práci a kdy počet dělníků plně zaměstnaných přesahuje již 20 milionů mužů. Panika na berlínské burse je velmi pravděpodobně jedním z výrazů krajního napětí a hlubokého rozčilení, jež se den ode dne více zmocňuje německého lidu. Režim Třetí říše si položil, jak se zdá, za úkol, udržovat evropskou politiku ve stálém varu a nervově ji vyčerpávat. Zapomněl patrně, že nelze zabránit tomu, aby ještě hlubší rozčilení se nezmocnilo říšskoněmeckých občanů. Prostý německý člověk nevěří ani na polské, ani na italské spojenectví, zná z literatury, kterou před rokem 1933 četl, jakou mají hodnotu. Z jídelního lístku čte lépe situaci své vlasti, než z novin, jež mu jsou předkládány k povinné lektuře. Cítí, že ani politicky, ani hospodářsky nestačí Německo na ovládnutí Evropy, ale že je pohříchu dost silné k tomu, aby strhlo celou Evropu do bídy a děsí se, že nejhorší bída bude v Německu.

Klíč k situaci je v tom, že sice německý režim dovedl „nastartovat“ německé národní hospodářství k vysoké zaměstnanosti, ale že to nebyla a není žádná konjunktura. Dělník a úředník dostal práci, pravda, ale za nízké mzdy, průmyslník měl plně pracující továrnu, ale zisky musil ukládat do státních papírů, třetinu odvést státu a téměř celý zbytek povinně investovat do rozšíření a zmodernisování podniku. Jeho dispoziční právo penězi bylo menší, než za krise před nacistickým režimem. Na cizince, kteří do Německa přijeli, patrně mocně působilo, že všechny tovární komíny kouřily, že se všude stavěly domy, silnice, opevnění, že nebylo nezaměstnaných a že byl klid, třebaš tak trochu hřbitovní. Cizinec zaměnil pak snadno zaměstnanost s konjunkturou.

Avšak prosperita znamená vyšší mzdy a možnost úspor pro pracujícího člověka, zvýšené zisky podnikatelovy a pro stát splácení dluhů. Ani jeden z těchto zjevů neprovázal tuto podivnou německou „konjunkturu“. Peněz bylo hojnost, byť v obchodním a průmyslovém světě byly obavy z metod, jimiž je vláda opatřovala. Podnikatel dostával (donedávna) za práci dodanou veřejným a státním svazkům směnky, které hladce prodal Říšské bance. Stát ovšem tyto směnky nemohl zaplatit a proto je se stále větším násilím přeměňoval v dlouhodobé státní půjčky a vyráběl z nich tak uměle cenné papíry. To nešlo do nekoneč-

na. Dnes německý stát je daleko více zadlužen, než byl za krise, a všechno černokněžnictví guvernéra Říšské banky dr. Schachta nestačilo k tomu, aby tento fakt byl zakryt před zraky veřejnosti, nejenom světové, ale i německé.

Panika, jež se zmocňuje německých podnikatelů, kotví právě v tomto poznání a v rostoucích obavách, co bude dále. Členové vlády ji ještě zvyšují tím, že při různých příležitostech prohlašují, že německé hospodářství je na rozcestí a že bude zahájena jiná politika, že soukromé podnikání bude ještě jinak organizováno a někteří dokonce dodávají, že stát je převezme. Na sjezdu mládeže v Hamburku se podle svědectví hostů z Československa mluvilo tak komunisticky, že v Rusku by to bylo skoro nepřipustno. Jeden německý podnikatel z Československa neváhal vyjádřit pisateli těchto řádek nad tím své zděšení a strach, že do takové „Volksgemeinschaft“ by se měl se svou továrnou dostat. (Tento podnikatel je při tom dosud ještě členem Henleinovy strany.)

Německo tedy žije ve vysoké zaměstnanosti, nikoliv však v konjunkturu, německý stát se při tom ještě dále strašlivě zadlužil. Počíná se to charakterisovat tak, že se říká, že sice německý podnikatel a dělník dostali na krátkou dobu zaměstnání, ale na desítky let byly zadluženy současná i příští generace. To patrně pocituje se i ve vládních kruzích. Vydávání směnec podnikatelům bylo zastaveno, a namísto toho zavedeny podle československého vzoru dodavatelské poukázky, jenže Říšská banka užaslým podnikatelům již neeskontuje za plnou cenu, nýbrž se srážkou 25%. Nadto podnikatel za zaplacených 75% své pohledávky musí platit úroky a je povinen po čase tyto dodavatelské poukázky opětně bez odečtení těchto ztracených úroků Říšské bance odebrat. To znamená zvýšení režie a ovšem i nejistoty. Nadto byla podnikatelům zadržena povinnost odebírat v určitém poměru k dodávkám počet státních papírů, při čemž daně se vymáhají ostřeji a připravuje se další jich zvýšení. Panují obavy z dávk y z m a j e t k u, asi podobné, jakou po válce v Habeši uvalila italská vláda na italské podnikatele.

Pohotových peněz má tedy německý podnikatel stále méně. Úředně se mu vysvětluje, že tyto potíže souvisí s nebezpečím, že Německo „bude napadeno“ demokratickými státy, které Německu závidí jeho blahobyť, a za druhé, že Rakousko je pasivní, že musí býti investičně vybaveno a vybudováno. Děje se podivná věc: zatím co Rakušané poznali, že anšlus jim přinesl jen nevýhody, vykládá se německým podnikatelům a poplatníkům, že anšlus nutno zaplatit, protože Rakousko bylo pasivním přínosem. Při tom by ještě Německo velmi rádo připoutalo k sobě blíže Itálii a vyhovělo jejím prosbám o půjčku.

S hlediska obchodní bilance vypadají věci tak, že Německo nemá dosti potravin, musí dovážet obilniny, bavlnu, vlnu, kaučuk, bauxit (jehož je třeba k výrobě hliníku pro stavbu letadel), naftu, petrolej, benzin, tuky a mnoho nerostných i rostlinných surovin, jež nelze ničím nahradit. Tu zejména máme na mysli dřevo a rudy. Mluví-li se o umělé m ně m e c k ě m b e n z i n u, pak je to trochu naivní, protože jednak je

mnohonásobně dražší, než přírodní benzin, a za druhé Německo po nesmírných výdajích a úžasně drahých investicích vyrobilo tohoto syntetického benzínu jenom 400.000 tun, ač potřebuje ročně 4 miliony tun benzínu. A bez benzínu a nafty jsou všechny „pancéřové“ motorisované divise pouhým haraburdím, které se nemůže pohnout s místa. Od Mexika právě Německo koupilo 12 milionů barelů benzínu, který zaplatí 40% v hodnotných devisách a zbytek clearingem, čili výměnou za zboží. Tento obchod pobouřil zejména Spojené státy a Velkou Britanii, které Mexiko bojkotují za to, že konfiskovalo ve prospěch státu celý svůj petrolejářský průmysl, který patřil téměř výhradně Britům a Američanům.

Přicházíme tak k dvěma důležitým věcem, devisám a clearingu. Dr. Schacht dokázal něco, co vzbudilo světový obdiv, avšak s mravního hlediska ve smyslu nepříznivém. Dovedl, jak to stylisoval jeden britský velkoobchodník, „bohatnout ze žebráků“. Balkánské státy totiž, které neměly kam dodávat své zemědělské výrobky, přistoupily na smlouvy s Německem, jež za tyto věci jim dodávalo průmyslové zboží všeho druhu. Německo však okamžitě prodávalo tyto artikly, jež vlastně dostalo od balkánských států zadarmo, do zemí s hodnotnými valutami a opatřilo si tak zlato a cenné devisy. Šlo tu hlavně o tuky, tabák, obilniny, kůže a ovoce. Zvláště cynicky působilo, že Německo toho zboží ihned prodávalo dále, ač jeho vlastní obyvatelstvo ho má naprostý nedostatek. Roztrpčení ve světě ovšem vyvolal nejenom tento postup sám, ale hlavně, že Německo prodávalo za dumpingové ceny, bylo ochotno ke všem slevám, ale mělo jedinou podmínku: hotové placení v hodnotných devisách nebo valutách či ve zlatě. A z těchto peněz pak tvořilo si zlatou zásobu, kupovalo petrolej, benzin, železnou rudu, zkrátka válečnické potřeby.

Zlatá zásoba Německa, čili správněji řečeno, německý „válečný poklad“, je rovněž jakousi záhadou. Úředně vykazuje Německo stále zlatou rezervu 70 milionů marek, což ovšem je nepatrná částka. Skutečná zlatá rezerva je vedena odděleně od této rezervy a je dnes pravděpodobně celá uskladněna ve sklepích Říšské banky, protože Německo neví dne ani hodiny a nechce riskovat ztrátu tohoto zlata, určeného pro nákup surovin v nejhroších dobách války. Odhaduje se, že tento válečný poklad činí asi jednu a půl miliardy marek ve zlatě. Povstal jednak ze zmíněných kouzelných obchodů s Balkánem — praví se, že Jugoslavie na příklad má dnes německého aspirinu pro plnou potřebu každého občana na dva roky! — jednak z konfiskace cenných papírů, devis a valut v Německu, ze zabavení židovského majetku a konečně z bezohledného zabránění všech hodnotných valut, cenných papírů a valut, jež německé vojsko našlo při vpádu do Rakouska, který byl tak náhlý, že majitelé již nemohli tyto věci odstranit. Likvidaci takto získaných valut a cenných papírů prováděli němečtí agenti v zahraničí jen za zlato a zlaté devisy. Nebyly to malé částky, jak patrné z toho, že na příklad v Rakousku se zmocnilo vojsko jen v cedulové bance zlata za čtvrt miliardy šilinků. Krom toho Německo zlato nakupuje a od března ho koupilo čtvrt miliardy marek, menší část dokonce i z Ruska. (Dokončení.)

Život a instituce

Robert Leurquin:

Maginotova linie

Autor článku je známý belgický odborník ve strategických otázkách a popisuje dojmy a poznatky své několikadenní návštěvy velikolepých opevnění francouzské hranice, jež autor řadí mezi největší díla tohoto století.

P á s m a s m r t i.

Vojenská místa ve Francii byla roku 1914 nadšena pro teorii „ofensiva za každou cenu a bez jakéhokoli omezení“. Proto se dívali s opovržením na pevnosti jako obranný prostředek. Slavný „plán XVII“ užíval východních pevností jen jako základu k ofensivám ve velkém stylu. Tragický výsledek tohoto omylu je dobře znám: strašlivé krveprolití na počátku války, porážky v Alsasku a ztráta brietského basinu. Francouzští vojáci zaplatili svými životy cenu metafysické doktriny, která byla vybudována na abstraktních základech a nedbala velké základní pravdy, že ve válce střelba usmrcuje.

Tato lekce však přinesla dobré ovoce. Dnes celá francouzská doktrina je vyjádřena tím, jaké palby je armáda schopna a na obranu svých hranic se Francouzi už nespolehají na lidská těla, nýbrž na beton a střelbu. Je to rozumná koncepce, která vyplývá z lekcí světové války. V ní se ukázalo, jakou ochrannou hodnotu má palba, pokud je dobře organizována a dobře chráněna.

Maginotova linie je nejpozoruhodnějším spojením pasivní překážky a aktivní obrany. Bývala zvána „Maginotovou hradbou“, kteréžto jméno vyvolávalo nesprávné představy. Budilo dojem velké hradby, jako je čínská zeď, rysující se proti obzoru — zatím co francouzská opevnění sotva vyčnívají nad zemský povrch. Vojáci, kteří ji nazývají „kúrkou“, našli daleko výraznější obraz. Vybudování této betonové „kúrky“ na východní hranici Francie se bude jednou počítati mezi velká díla tohoto století, které se dá srovnati s největšími podniky pozemních staveb. Podle číslic, které mi poskytl jeden z důstojníků, kteří dozírali na stavbu tohoto díla, bylo na Maginotově linii vykopáno v letech 1929—1936 na 12 milionů krychlových metrů země. Bylo ulito 1.5 milionů krychlových metrů betonu. Byly vytvořeny konstrukce z 50 000 tun ocelových plátů. Byly vyhloubeny podzemní galerie v délce 400 km, jež v přímé lince by sahaly z Paříže až do Liège v Belgii. Pracovalo 15 000 dělníků po sedm let a jejich práci řídilo 200 inženýrů, jednak vojenských, jednak civilních. Bylo vydáno 7 miliard franků. V poslední době byly zahájeny další práce rozšiřující tuto betonovou „kúrkou“ v krajích, kde se táhne Jura, a na opevnění severu. Sám jsem viděl, že na samotné Maginotově linii práce se nikdy nekončí, obrana se neustále posiluje.

P o u č e n í z V e r d u n u.

Stavitelé věnují velkou pozornost tomu, aby byla zajištěna nejvyšší odolnost této betonové „kúrky“. Krátký odpor pevnosti v Liège, Namuru nebo Antverpách byl vysvětlen špatnou jakostí betonu. Je ovšem beton a beton. U Verdunu byl dobrá jakost a je pozoruhodné, jak odolal i nejstrašlivějšímu bombardování.

Než zvolili beton pro Maginotovu linii, podnikli francouzští důstojníci-inženýři podrobná technická studia materiálu verdunských pevností při intenzivním bombardování. Podle těchto zjištění bylo vypáleno na pevnost Douaumont 120 000 německých a francouzských střel, z nichž 2 000 bylo většího kalibru než 27 cm. Při francouzském protiútoku na Verdun vypálil roku 1916 generál Mangin 2 600 střel ráže 15.5 cm, 400 střel ráže 27 cm, 290 střel ráže 37 cm a 100 střel ráže 40 cm. Přes toto strašlivé

bombardování našli Francouzi při znovudobytí Verdunu z 18 betonových krytů 13 naprosto nepoškozených. Jen jedna cisterna byla poškozena. Pancéřová věž silná 15.5 cm, která byla čtyřikrát zasažena německými střelami 42 cm a dvěma francouzskými střelami ráže 40 cm, byla po dvou dnech opět v činnosti. Když Francouzi znovu dobyli Douaumontu, byla tato věž v pořádku a stačilo přivézt do ní děla a zahájit palbu. Tak vyhověl verdunský beton všem požadavkům.

Stavitelé betonové linky prováděli dále pokusy novými zkouškami odolnosti. Nejen, že znovu propočítali, jak silné musí být vrstvy betonu, ocelové pláty a vrstvy země je zakrývající a vyzkoušeli je „obranou metodou č. 3“, podle níž byly odstřelovány nejmohutnějšími náboji. Znovu vystavili všechn materiál palbě z houfnic na krátkou vzdálenost, a to nikoli kalibrem 42 cm, nýbrž kalibrem 50 cm, jejichž náboje měly maximální obsah melinitu. Bylo rozhodnuto, že betonové povlaky musí být tak silné, aby odolaly bez poškození třem nábojům této ráže, dopadnutvším po sobě na totéž místo. Během konstrukce pak tloušťka těchto krycích vrstev byla ještě ztrojnásobena. Věže francouzských podzemních opevnění váží každá na 120 tun a jsou monolitické, to jest ulité z jediného kusu, a není náboje, jenž by jejich betonovým krytem mohl proniknouti.

J a k s e c h r á n í p e v n o s t i.

Všimli jsme si tloušťky těchto betonových stěn. Podíváme se nyní, jak jsou chráněny. Proti plynovým útokům jsou zabezpečeny na základě jednoduchého fyzikálního zákona. Elektrické přístroje udržují v podzemních prostorech poněkud vyšší atmosférický tlak, než je venku v přírodě. Mužstvo uvnitř pevnosti vůbec nepříjde do styku s vnějším vzduchem otráveným válečnými plyny. Ve stěnách pevností nejsou vůbec žádné štěrby, nýbrž děla jsou ve vížkách zamontována do ocelových stěn na zvláštních kulových osách. Dělostřelci a důstojníci jsou tedy v hermeticky zapečetěné komoře a podobně jako námořníci ve věžích válečných nevidí vůbec nic, kontrolující pohyby děl jen podle ciferníků a rozkazů důstojníka. Tento důstojník vidí vnější svět panoramickým teleskopem, vestavěným do ocelového pancíře. Pole jejich střelby je přesně kontrolováno zvláštními mapami, které umožňují soustavně a exaktní ostřelování každého pásu půdy. Místnosti s děly jsou elektricky ventilovány a prázdné náboje jsou automaticky vyčištěny, aby se zabránilo šíření uhličitánů po výstřelu. Hlavně strojních pušek jsou ustavičně chlazeny.

Telefonní linky, které mají nesmírnou důležitost k přenášení rozkazů a informací, jsou skryty pět metrů pod zemí v betonových kanálech. Pro každou linku jsou po ruce nejméně dvě další linky výpomocné, napájené jiným proudem. Tato podzemní síť se končí v telefonních centrálech 30 metrů pod zemí, které mohou obsloužit každá 25 000 abonentů.

Touto ochranou mohou vojáci v betonové lince odolati nejprudšímu bombardování. Nestací však být bezpečeni. Ve válce je třeba také úderné síly, obrana musí být aktivní. Veřejné mínění je na nesprávné cestě, vidí-li v opevněních pouze prostředek obranný. Beton hraje důležitou úlohu pasivní. Je tu však ještě aktivní úloha, kterou hrají zbraně v betonu skryté.

Muži v Maginotově linii mohou pod její ochranou proměnit pohraničí v ohnivý pás. Každá kasemata je sypkou, připravenou chrliti plameny za sebe, před sebe, všemi směry. Zde se nezapomnělo na nic, co usmrcuje a počítalo se i se zkušenostmi z dob útoků na Verdun. Tam, v pevnosti Vaux, nebyla posádka s to zasáhnouti útočníky, kteří se dostali na povrch opevnění. Nestací totiž střelba na dálku, je třeba moci zasáhnouti i každé místo v nejbližší blízkosti. Proto je povrch každé kasematy v Maginotově linii možno ostřelovati palbou lehké strojní pušky. Je prakticky nemožno ocitnouti se na povrchu kterékoli pevnosti a nebyť okamžitě zasažen se všech stran. Vyzkoušel jsem to v nejrůznějších postojích.

Návšteva v Maginotovej linii.

Celé toto pásmo neviditeľnej smrti je ďalej chránené hlídkami, poplašnými signálmi, periskopmi, akustickými znameniami a záverami proudem infračervených paprsků. Po celé krajine sú skryté špehujúce oči, naslouchajúce uši, a najrôznejšie zbrane, pripravené ve dne v noci. Ačkoľiv náš príjezd do pevnostného pásma bol predem ohlásený, boli sme prece zastavováni hlídkami na každom rohu. Strážne sledovali naše auto opodál na motocykloch. Pro naši návštevu bola predpísaná presne určená cesta. Jakmile sme od tohoto smeru jen v najmenšom odbočili, byli sme posláni nazpät se zdvojitou rozhodností. Celá tato venkovská krajina je plná skrytých hlídek a pevností. Člověk neví, kam by nohu položil. Je to 270 km začarovaného kraje.

Navštívili sme také alpskou hranici. Tam betonová linie prekonáva vše, co si obraznosť může vymyslet. Zde jsou orlí hnízda v závratné výšce, zbudovaná ve skalách, které se drobí jako cukr. Dělnici tu při stavbě byli zavěšeni nad propastí a materiál a potrava jim byly posílány z údolí. Byly proto vybudovány zvláštní cesty po srázecích se skladišti na každých 500 m. Na místech, kde nebylo možno vystavět tyto cesty, byly nahrazeny stezkami pro mezky. Některá místa však byla neschůdná i pro mezky. Zde bylo použito vojáků ze Senegálu, kteří po celé měsíce nosili nahoru potřebný materiál na svých hlavách. Tam ve výšce jsme zastihli alpské vojáky na strážce. V zimě mají nad svým krytem tři metry sněhu. Nemají elektrického osvětlení ani vodovodů. Svítí petrolejem a vodu v cisternách mají rozdělenou na porce. Tak tedy vypadá rámeček války budoucnosti.

Maginotovu linii si můžete představit jako loďstvo, skryté v řetězech pohraničních vrchů. Jako je před velkými válečnými loďmi flotila, která pro ně koná výzvědnou službu, tak tu jsou vystavěny betonové bloky obydlené dvanácti muži, jejichž povinností je zdržet útočníky o tři dny, aby vrchní velení mělo možnost zjistit hlavní bod útoku. Námořním lodím se také podobají děla v otáčivých pancéřových věžích. Hlavní lodi pak představují podzemní pevnosti. Také zde, jako v námořní bitvě, všechny jednotky spolupracují a přispívají ke konečnému rozhodnutí. Jakmile přední jednotky splní svůj úkol, ustupují nazpět k hlavnímu tělesu. Děje se tak soustavou podzemních labyrintů, které proměňují celé pohraniční území do hloubky 50 km v celou soustavu krtčích jam.

Síla Maginotovy linie spočívá v rozmanitosti jejich obranných opatření, v rozmanitosti rozměrů a kamufláže, jejíž vynalézavost plní návštěvníka nepřetržitě údivem. Mezi městy Metz a Besançon jsem navštívil na třicet kasemat a neviděl jsem dvě z nich stejné. Některé jsou ponořeny do země, jiné skryté pod železniční náspy, jiné číhají na okraji propasti. Jedna z nich ležící jen 3 metry nad hladinou vody musila mít zabezpečovací zařízení v případě povodní. Našel jsem dokonce i kasematu uprostřed močálu.

Podzemní kasárny.

Tak vypadají malé články tohoto řetězu pevností. Ale zbývají nám velké pevnosti podzemní, jejichž odolnost opravdu uvádí v úžas. Jsou to vlastně kasárny pod zemí s chodbami dlouhými mnoho kilometrů, elektricky ozářenými a opatřenými kovovými kolejnicemi. Mají tu horkou vodu, elektrické ventilátory i zvláštní kuchyně. Celé kopce byly zespoda vyhloubeny a vyloženy betonem. Je tu postarano o vše, i o výživu, aby v nich bylo možno bydlet celé měsíce. Pamatovalo se i na civilní obyvatelstvo. V některých částech Maginotovy linie, zejména kolem Bitche na Mosele, byly vybudovány podzemní čtvrti, kde by obyvatelstvo mohlo žít pod ochranou betonu.

Linie je trvale osazena pevnostními pluky, doplňovanými jedině z pařížského obvodu a z okresu Aude. Mají na hlavě baret se zvláštním štítkem, zobrazujícím betonovou pevnost a drátěné překážky. Nápis nese heslo obránců Verdunu: „On ne passe pas“ (Průchod zakázán! Neprojdou). Tito vojáci jsou rozděleni do oddílů o 12 mu-

žích do první linie pancéřových kasemat, kde je jejich povinností ubránit se po tři dny, než celé vojsko obsadí všechny pozice. V míru vedou tito válečníci život v zákopech, při čemž jsou 15 dní pod zemí a 15 dní mají oddech. Mužstvo má zvláštní dovolenou 48 dní. Důstojníci dostávají prémie, která se rovná polovině normálního platu a mají zvláštní rychlý postup, neboť v betonových krytech je třeba jednoho důstojníka a jednoho poddůstojníka na každých 12 mužů. Mnoho z těchto důstojníků přišlo od koloniální armády, která je znamenitou školou pro vůdcovství. Padesát metrů pod zemí jsem se setkal s některými důstojníky, s kterými jsem se znal z války na Rifu.

Muži tu vedou velmi činný život. Stráždávě jsou na strážce, ve dne i v noci, jako hlídky pro poplach, prohlížejí povrch země periskopy, které vyčnívají nad zemí podobně jako z podmorských člunů. Při nejmenším nebezpečí hlídka zvoní na poplach a strojní puška okamžitě zahajuje palbu, brání přístup ke kasematě. Stejně také uvnitř v kasematě jsou všechny prostory ustavičně připraveny na útok. Jakmile zazní poplašné znamení, všichni muži vyskočí, nasadí si přilbice, chopí se zbraní a ponoří se do úzkého schodiště, v němž se rozléhá každý krok a betonové stěny jsou studené jako v chladírně. Za chvíli se vynoří v malých vízkách obložených ocelovými deskami, kde hlídky už sklopily ochranné clony před střílnami. Celá kasemata je osvětlována od toho okamžiku tlumenými elektrickými lampami. Mužstvo zahájí palbu ze strojních pušek, při čemž současně je uveden v pohyb pohyblivý pás s elektrickým pohonem, jenž z hlubiny třiceti metrů přináší nahoru potřebnou munici pro strojní pušky a děla.

Pokud jsou vojáci v linii, musí důstojníci velmi pečlivě dbát o jejich duševní náladu. Samota a ticho by měly tísnivý účinek a pod betonovými slupkami Maginotovy linie je znám zvláštní druh melancholie, který vojáci nazývají „betonitis“. Nejlepším lékem proti této „betonitidě“ je práce a práce je tu po celou dobu dosti.

Ocelový chřest.

Vojáci přicházejí do Maginotovy linie po dvanáctiměsíčním výcviku v kasárnách. Tato krátká doba stačí k jejich výcviku, poněvadž není třeba, aby konali akce ve velkých formacích, nebo aby byli vycvičeni v namáhavých pochodech, a protože automatické zbraně v kasematech jsou většinou obsluhované odborníky. Kromě toho, že stojí na strážce, pracují vojáci v linii, podobně jako v cizinecké legii, většinou rýčem a lopatou. Jejich práce je vykopávat příkopy, zakrývat betonová opevnění zemí a stromovím a zdokonalovat sítě ostatních drátů. Kromě toho se zaměstnávají „pěstováním chřestu“. Tímto „chřestem“ nazývají ocelové kolejnice, které jsou upevnovány a zabetonovány jedním koncem do země, zatím co jejich hrot trčí do výše. Jejich účelem je překážet tankům při postupu. Tyto kolejnice sahají do rozdílných výšek a působí, že tank, který na ně narazí, je poškozen tak, že není schopen dalšího postupu. Zatím co tyto kolejnice zastaví postup tanků, zahájí protitanková děla, umístěná pod zemí, palbu přímo do jejich břicha. I kdyby tanky unikly tomuto prvnímu masakru, narazily by na druhou linii „chřestu“, kde každá kolejnice je opatřena výbušným zařízením, které způsobí, že útočník je přímo stržen do propasti a zasypan.

Ve světové válce si podzemní kryty málokdy zasloužily svého jména. Tvořily součást střeleckých zákopů a byly vystaveny stejnému nebezpečí. Mužstvo v krytech neuniklo stejnému demoralisujícímu vlivu hubnové palby, jemuž bylo vystaveno v zákopech. V té době podzemní kryty přinášely maximum nebezpečí a minimum pohodlí. Naproti tomu podzemní kryty v Maginotově linii vyhovují požadavku maršála Petaina „minimum nebezpečí a maximum pohodlí“. V celé Maginotově linii tyto kryty se naprosto liší od kasemat a jsou od nich také vzdáleny co možná nejdále. Tak na příklad: Leží-li pevnost na jedné straně pahorku, je vykopán kryt pro mužstvo na straně opačné a s ní spojen chodbou. Viděl jsem, že pro

podobnou chodbu, tři sta metrů dlouhou, bylo třeba vykopati dvacet tisíc krychlových metrů. Tak díky požadavku maršála Petaina je zajištěno, že posily a zálohy mohou míti klidné nervy a nezmenšenou bojovnost v okamžiku, kdy je třeba jich použití k akci. Jestliže v pozdějším okamžiku bitvy by část podzemních opevnění byla dobyta, je možno tuto část, obsazenou útočníky, zcela hermeticky oddělit od částí ostatních. K tomuto účelu jsou podzemní galerie od sebe odděleny posuvnými kovovými dveřmi a existují v nich vnitřní střílny, které umožňují hájiti každou jednotlivou část jejich podzemních opevnění.

Zprvu bylo mužstvo hlavní linie společně se zálohami trvale ubytováno v podzemních kasárnách. Některé pluky musily tehdy žiti celé tři měsíce nepřetržitě v betonu. Beton byl vlhký a mužstvo trpělo také hlasitou resonancí v podzemních chodbách. Nyní byl beton elektricky vysušen a mužstvo žije nedaleko pevností v přenosných vesnicích a v domcích, které se dají sklápati jako tahací harmonika. Jakmile zazní poplach, všechny domky jsou sklopeny a mužstvo se ponoří pod zemi. Nejdlejší doba, které je potřeba k obsazení velké pevnosti, je šedesát minut.

Obrana, zajištěná betonovou linií by v případě války byla posílena ještě lesem bodáků pozemní armády. Velmi zajímavou novinkou ve výzbroji této armády jsou „pevnosti na kolečkách“, které se skládají z mechanizovaných dělostřeleckých jednotek, pro něž jsou vykázána nejvíce ohrožená místa a která s překvapující rychlostí se mohou soustředit na jediné místo.

Generál Hagron, jenž byl před válkou šéfem francouzského generálního štábu, říkával: „Naše armáda musí především býti na stráži. Co bude dál, to uvidíme.“ Dnes je Francie na stráži v Magitonové linii. Překvapení je nemožné. Návštěvník v těchto krajích může dnes přejeti nad pevnostmi a dívat se dalekohledem na druhý břeh Rýna, kde jsou hlídky německé říšské obrany. Oddíly německých dělníků tam staví obrannou soustavu podobnou francouzské. Před rokem 1914 obě strany se chystaly k co nejprudšímu útoku na území nepřítele. Dnes se tam obě strany zahrabávají na obranu.

věda a práce

Karel Scheinpflug:

O normalisaci výroby

Jak začala.

Na první pohled zdá se to velmi podivným, že lidstvo potřebovalo tolik tisíc let, než dospělo k jisté normalisaci své doby. Zjev překvapující, neboť normalisace přece zjednodušuje a usnadňuje výrobu; avšak pohled do minulosti vysvětluje tento zjev jako zcela přirozený. Průmyslová výroba byla až do 18. století v rukou řemeslníkových, a řemeslník byl individualistou. Každý řádný mistr snažil se předstihnout jakostí svého výrobku svou soutěž, nebo alespoň vtisknout jeho formě pečeť své individuality, projevit jí svou vlastní zkušenost a svůj osobní vkus. Jistá svéráznost výrobku byla ctížádostí jeho i jeho dílny. Teprve šířící se průmysl tovární octl se brzy před nutností, raziti rostoucí výrobě cestu zlevňováním cen, jehož mohla dosáhnout jen dělbou práce a normalisováním výroby.

Jako první praktické užití normalisace výrobní uvádí prof. List výkon amerického průmyslníka Eli Whitneye v r. 1798, jenž vyrobil 10.000 pušek dělbou práce a normalisací součástek. To byla ovšem normalisace, omezená jen na jeden průmyslový závod. První pokus o výrobní norma-

lisaci v celém státě byl učiněn návrhem anglického průmyslníka Josepha Whitworthe na jednotnou soustavu šroubových závitů, jež se stala ponaáhu normou nejen v britské říši, ale i v mnoha zemích celého světa.

Od poloviny minulého století normalisováno v průmyslových státech mnoho předmětů veřejné služby nebo hromadné spotřeby a některé z těchto národních norem staly se normami mezinárodními. K normalisování docházelo se arci nesystematicky, podle příznivé náhody nebo naléhavé potřeby, ale za světové války a po ní vytvořily se v četných státech zvláštní společnosti normalisační, jež zaváděly normalisaci výroby soustavným způsobem.

Její výhody.

Výhody, jež normalisace výroby přináší výrobcům i obchodníkům, jsou veliké, ale ještě cennější výhody přináší spotřebitelům. Co by byl člověku platen holicí přístroj, kdyby holicí čepelky různých výrobců měly nestejně rozměry? Co kapesní elektrická svítidla, kdyby si do ní nemohl všude koupit náhradní baterii? Co zařízení elektrického světla v bytě, kdyby se závity všech žárovek nehodily do všech lustrů? Hasičské sbory nemohly by při požáru pracovat společně, kdyby jejich hadice nebyly opatřeny shodnými spojkami. Náš rolník nemohl si donedávna u souseda vypůjčit nebo v nejbližším skladišti zakoupit nové nože k žacímu stroji, poněvadž jich bývalo na sta různých typů, a německá písarka na psacím stroji nevěděla si často rady s cívkou nové barvicí pásky, protože jich bylo v Německu před normalisací 67 různých velikostí a forem, jež nyní nahrazuje jediný typ. Místo 45 profilů kolejnic, jichž dříve užívaly naše dráhy, mají jich teď jen 7.

Představte si, jak se takovým usjednocením výrobků zjednoduší výrobní pochody, zmenší počet zmatků při objednávkách a dodávkách, usnadní výměna opotřebovaných součástí, zvýší vydatnost skladišť a sníží režijní náklady! A pokud se týče rozdílů cenových, byly by některé složitější výrobky, jichž si nyní dopřává prostý občan, bez normalisace výroby dosažitelný jen mnohonásobným milionářům. Považte, co by stál na příklad dobrý šicí stroj, psací stroj nebo dokonce lidový automobil, vyrobený individuální řemeslnickou prací!

Její překážky.

Výroba streliva a jiných potřeb vojenských za světové války ujasnila výhody normalisované výroby i mnoha konservativně řízeným podnikům, které z ní dříve nedovedly těžit, a snahy normalisační počaly se od této doby šířiti rychlejším tempem a s hojnějším úspěchem. Máme již normalisovány šrouby a nýty, roury vodovodní i plynové, rozměry cihel, dlažebních kostek a kamnových kachlíků, profily válcovaného železa, rozchod kolejnic, síly a rozměry plechů a drátů, součásti transmisí, přístrojů elektrotechnických i odstředivek na mléko, formáty dopisních i tiskových papírů a mnoho jiných výrobků.

Postup normalisace výrobní byl by však ještě mnohem rychlejší, kdyby se mu nestavěly v cestu tvrdé překážky. Jednou z nejtvrdějších je tuhá navyklost širokých vrstev lidových, jež se nerada přizpůsobuje velikým novotám, ačli nejsou diktovány módou. Jako pádný doklad může tu posloužiti nesnadné proniknutí i normy tak praktické, jakou jsou metrické míry a váhy. V samé zemi jejich původu, ve Francii, bylo výhradně používání jich nařízeno zákonným předpisem teprve v roce 1840, tedy až za 40 let potom, kdy byly zákonem konventu ustanoveny za zákonná měřidla. V Rakousku-Uhersku zavedeny tyto míry a váhy obecně zákonem z r. 1876, a přece ještě dnes měří se u nás staveb-

ní pozemky na čtvereční sáhy, pole na míry, korce a jitra, hospodyňky kupují maso na libry a v našem lidu stále ještě žije pojmenování „šesták“, jímž po zavedení desetinné soustavy do naší měny se označoval dříve desetník a později dvacetník. V Turecku zavedeny metrické míry a váhy úředně již v r. 1874 s výlučnou platností, že se však této platnosti v praxi nedosáhlo, o tom svědčí nedávný zákrok presidenta Kemala Attatürka, jenž pohrozil nejpřísnějšími tresty za používání jiných měr a vah.

Jindy se staví proti normalisaci některého výrobku zase výrobci nebo obchodníci z důvodů finančních, protože by jim způsobila značné náklady investiční (nové stroje, nástroje, modely atd.), nebo znehodnotila veliké zásoby zboží na skladě. A činí-li zavedení některé národní normy potíže, tím nesnadnější je prosazení normy mezinárodní, neboť tu zasahují do vývoje ještě také pohnutky politické, různost zvyklostí a zálib jednotlivých národů, ohledy na zahraniční obchod toho kterého státu a jiní činitelé.

Také ohledy na národní prestiž staví se někdy proti přijetí cizí normy. Je zajisté výmluvné, že Anglie dosud nezavedla metrických měr a vah, ačkoli právě tato země by jich nejnutněji potřebovala neboť při svém vyspělém průmyslu a obchodě trpí právě po této stránce takovou anarchií, jako sotva druhá země na světě. A působí přímo jako paradox, že Anglie, kde byla založena již v roce 1901 první normalisační společnost na světě, má podnes bizarní soustavu měr a vah, v níž míle má jinou délku na pevnině a jinou na moři, jinou v Londýně a jinou na venkově, a jednotky dutých měr a vah mění svou hodnotu podle toho, jaké zboží se jimi měří nebo váží.

Ale také jiné státy se od případu k případu zatáhnou proti návrhu praktické mezinárodní normy do ulity svého starého zvyku, své nepřístupné důstojnosti, své soběstačné domyšlivosti. Ta Whitworthova soustava šroubových závitů, již dala světu Anglie, narazila po čase na americkou soustavu Sellersovu a francouzskou soustavu metrickou, a mnohé strojnické a mechanické dílny musí mít závitnice dvou i tří systémů. Ruské dráhy mají větší a balkánské menší rozchod než dráhy západní a střední Evropy, což ovšem nepřispívá k dokonalosti mezinárodního železničního spojení. Každý automobilista se dovede domyslit, jak velkou praktickou cenu by měla mezinárodní normalisace automobilních součástí, ale přes některé náběhy, jež k tomuto cíli vykonaly mezinárodní společnosti normalisační, máme ještě daleko k jeho dosažení. Také mezinárodní normalisace jistých hotelových zařízení by usnadnila život cestujícím; turista ze střední Evropy nedovede spát ve francouzské posteli a neví si rady s anglickými vysunovacími okny. Jinak se však i na fóru mezinárodním dosáhlo od světové války v normalisaci výroby některých pěkných úspěchů, jež by ovšem sloužily svému poslání mnohem vydatněji, kdyby jejich působení nebylo ztěžováno autarkními snahami jednotlivých států.

Volání knihoven.

V mnoha jiných odvětvích postrádáme však dosud velmi citelně jakýchkoli vhodných norem. Jedním z těch, jež po normalisaci volají nejtoužebněji, jest výroba knih. Každý, kdo má ve svém majetku i jen několik set knih, ví z vlastní zkušenosti, jak nesnadno je srovnat toto bohatství v přehlednou knihovnu. Ať to zkouší podle autorů nebo podle oborů, nikdy se mu to dobře nesrovná do jedné přihrádky. Formáty knih určují nakladatelé podle svého vkusu, podle vkusu své konkurence, podle účelů reklamních, s touhou po originalitě nebo úhlednosti, se zřetelím k tradici nebo k módě, aby se vešlo na stránku hodně tisku nebo aby se

z mála textu dal poříditi obstojný svazec, a nevím z jakých ještě důvodů, ale na to, že se má kniha stát součástí knihovny, se obyčejně zapomíná.

U nás panuje po této stránce zvlášť značná uvolněnost, a zejména doba secese nadělila nám množství knih tak roztočivých formátů, že uvádějí každého knihovníka do neshody. Jediná neskromně vysoká kniha vás přinutí, abyste třicet menších knížek zařadil s ní do nepřiměřeně vysoké přihrádky, čímž ztrácíte zbytečně mnoho prostorové výšky, nebo abyste dílo jednoho a téhož spisovatele roztrhal do několika přihrádek, čímž ztrácíte přehled.

Ostwaldův pokus o normalisaci knižních formátů v Německu ztroskotal. U nás pokusil se o týž úkol Syndikát čsl. spisovatelů a hudebních skladatelů a získal oň zájem Čsl. normalisační společnosti, nikoli však bohužel, zájem Svazu knihkupců a nakladatelů, tedy nejdůležitějšího činitele ve věci. Tento nezájem stavu, pro nějž by tato reforma měla jistě značný příznivý význam, vysvětlují si tím, že se právě v posledních letech v našich čelných nakladatelstvích uplatnily snahy o zvětšení knižních formátů beletrie a že tedy nové změny v tomto směru nakladatele pochopitelně nelákají. Dále třeba doznati, že náš normalisovaný formát papíru v rozměru 1 m², který nevznikl praktickými zkouškami, nýbrž teoretickým výpočtem, dal nám sice velmi vhodný formát dopisního papíru i papíru na tisk časopisů, poskytuje však málo vhodných rozměrů pro výrobu knih. Nu, doufejme, že co se nepodařilo včera, podaří se zítra ku spěchu našich knihoven.

Kde ještě chybí.

Je však i mnoho výrobků řemeslných, jež by vyžadovaly jisté normalisace. Kdoví, kolik tisíciletí již lidstvo používá stoli; ale jejich rozměry, určené líbovůlí výrobců, často nevyhovují jejich účelu. Jednou je stůl příliš vysoký a po druhé příliš nízký, aby průměrný člověk mohl u něho pohodlně jíst nebo na něm bez námahy psát; a viděl jsem jídelní stoly tak úzké, že mezi talíře stolovníků nebylo možno umístit ani jedinou mísu. Podobné nedostatky sledujeme i u jiného nábytku, jenž bývá u nás mnohdy velmi krásně zpracován, svými rozměry však naprosto nevyhovuje. Skříně na šaty nemají někdy dostatečnou hloubku, aby se do nich mohly navěšet šaty na ramínkách, pohovky bývají tak vysoké, že i velkému člověku, když na ně usedne, se klátí nohy nad zemí. Také v některých hotelových postelích nemůže trochu delší spáček natáhnout nohy, protože truhlář ušetřil několik centimetrů na délce lůžka.

Normalisace střihů mužských i ženských oděvů je sice provedena v konfekčních závodech, ale každá výroba má jinou a vhodnost jejich střihů pro průměrné typy lidských postav je v různých závodech nestejná. Pro důležité součásti obleků chybí však patrně praktické normy jak v závodech krejčovských, kde se šije na míru, tak v podnicích konfekčních. Rukávy kabátů vykukují vám zvědavě z rukávů svrchníku, kapsa na zádi kalhot bývá příliš mělká, aby se tam vešla tobołka na bankovky, a vnitřní kapsa v kabátě příliš široká, takže se v ní zápisník překotí.

Rozměry továrních bot a konfekčních rukavic podléhají již obecnějším normám, úhlednost a přiléhavost jejich tvarů zůstávají ovšem individuálním přínosem jednotlivých výrobců. Zato v rozměrech mužského prádla vládne naprosto anarchie. Nevím, podle čeho se stanoví čísla mužských košil; jsou-li to centimetry, pak jsou patrně naměřeny gumovou mírou, neboť ze dvou košil téhož čísla jedna vám dív v zádech nepraskne, a do druhé byste si mohl přibrat nájemníka. Límeček číslo 42 z jednoho obchodu vám na košili

číslo 41 nestačí, ale límeček téhož čísla z jiného obchodu je na ní tak volný, že odstává. A stránkou přímo groteskní bývá délka rukávů. Rozumí se, že rukávy skladových košil musí být spíše delší než kratší, protože lidé mají nestejně dlouhé ruce; ale jejich délka bývá často tak přemrštěná, že by mohly jen mezi orangutany nalézt odběratele přiměřeně dlouhých paží.

Chybí nám základní normy pro obytné místnosti, aby se stavebníkům nových domů zase nedovolovalo zřizování kumbálků, v nichž nelze obyvateli umístiti ani nejnútnejší kusy nábytku. Dovolují se u nás dosud stavby pěti i šesti-patrových domů bez výtahů a lifty mají někdy tak těsné kabiny, že do nich nevejdou současně ani dva dospělí lidé. Atd. atd.

A kde je nevitána.

Jsou ovšem jisté tiché normalisace výrobků, které patrně vyhovují výrobcům, nikoli však odběratelům. Takovou nevitanou normalisací objevíte na příklad, když po zakoupení nového nábytku shledáte, že dveře i zásuvky všech skříní a stolů můžete otevřít jedním klíčem. Nelíbí se mi, že klíčkem od svého amerického psacího stolu jsem mohl otevřít všechny americké psací stoly, k nimž jsem měl dosud přístup. Nelíbí se mi normalisace akademického malíře, který maluje na všech svých obrazech jednu ženskou tvář, byť byla sebe hezčí. A nelíbí se mi arci ani normalisace časopisů v jistých státech, jež musí psát všechny podle jedné šablony.

Zato — prosím vás, nemohla by se u nás provést také normalisace crayonů? Právě chci nasadit do držátka novou tuhu, a vidím, že tam nejde!

dopisy

Odpověď panu pastorovi o německé otázce

Ctihodný pane!

Můj list lordu Runcimanovi vyvolal větší odezvu, než se mohlo předpokládat, ale jen dva z dopisů, které došly, byly zajímavé. Židovský rabin mi psal, že na mě svolává boží požehnaní. Vy, jak pravíte, evangelický duchovní, adresujete několik výtek „Přítomnosti“. Předně jí vytýkáte, že se i v ní šíří nebezpečná ztuhlost, kterou přisuzujete „stálosti spolupracovníků“. Příčinu vidíte v diskusi „ztuhlých dvou front“, z nichž jednu nazýváte přímo „ztuhlou levou frontou“.

Myslím, že jste na omylu. Předně nevím, proč by Vámi vytýkaná ztuhlost, kterou, upřímně řečeno, nikde nemohu zjistit, „měla být oprávněna za válečného konfliktu, a proč by se ještě dnes měly dějiny ukazovat ve své problematičnosti“? Je to mé dobré právo nevidět problém tam, kde podle mého přesvědčení není. Napsaly-li „The Times“, že lord Runciman má hledat kompromis mezi dvojím právem, napsaly pravdu, jenže tehdy ještě neznaly podstatu celého sporu, a domnívaly se, že takový kompromis je možný. Dnes už by nic podobného nenapsaly, a můžete se nahlédnutím do posledních čísel přesvědčit, že i tam přibýlo přiměřenosti. Anglické noviny, které list z „Přítomnosti“ citovaly, chápaly už zcela „přiměřeně“, že jakýkoliv kompromis s nacistickým „právem“ je nemožný.

Mám za to, že jsem hlavně vzbudil Vaši nelibost tím, že jsem vůbec mluvil o křížích. Nepatřím k žádné církvi, jsem bez vyznání, jsem tedy, jak říkáte, církevně indiferentní. Jsem však křesťan, pane pastore, docela hrdý křesťan, ale mezi

Vámi a mnou je rozdíl. V mém křesťanství není nic mystického, není v něm žádného transcendentismu, tím méně nějakého mysteria. Proto vím, pane pastore, že si nemůžeme rozumět, a to tím více, že moje křesťanství je jen poznáním, není žádnou bohoslužbou, vymezuje mi pojem mravnosti, aniž bych se při tom staral o nějaký kult.

Nacismus vyhlásil boj ne církvím, s těmi se dohoduje a zůstane-li u moci i dohodne, ale Kristovu přikázání humanitnímu. Bojuje proti těm kněžím, kteří se nechťejí vzdát tohoto přikázání a bude je pronásledovat tak dlouho, dokud se ho nezřeknou. Vídeňský kardinál opustil toto přikázání už tehdy, když radil kancléři Dollfusovi k vraždění vídeňských sociálních demokratů, a proto byl z prvních, kteří se dohodli z nacismem. Papež na tomto přikázání trvá, proto je nepřítelem nacismu a nejnověji se dostal do sporu i s fašismem. Němečtí protestanté váhají, tisíce pastorů hájí přikázání humanity, jiní se ho již zřekli a — dohodli se. Toto přikázání je jediná věta: miluj bližního svého jako sebe samého.

Jsou věci na světě, v nichž se prostě žádný kompromis uzavřít nedá. Všichni si přejeme, aby osud (Vy, pane pastore, byste řekl Bůh), nás ušetřil války. Je-li nám však souzena, pak ji vezmeme na sebe podle Masarykova odkazu: budeme na stráž, dáme pozor, budeme bojovat činně, odhodlaně, budeme mít kuráž a nebudeme utíkat před odpovědností! Je nás mnoho, kteří víme, co je válka, a jsme si dobře vědomi, jakou přináší zkázu, ale kdybychom se měli před ní zachránit jen tím, že bychom zvedali ruce k nacistickému pozdravu, pak do té války jdeme!

Vy, pane pastore, máte za to, že bychom nebyli potřebovali zvát mezi sebe lorda Runcimana, kdyby „Wyckleff, Hus a tedy i Luther byli patres parentes naší dnešní životní moudrosti“. Mýlíte se! Kde zůstala Lutherova tradice v Německu, která tam byla přece stále živá? Ustoupila tam nacismu zrovna tak, jako tradice katolická. Vy sám, pane pastore, uznáváte nacismus „za duševní statečnost německého národa“ a jen doufáte, že „se bude hodně měnit“. My považujeme nacismus za hrubé násilí, kterým se minoritě podařilo porazit majoritu. Pevně věříme, že Západ neopustí ani nás, ani většinu německého národa. Věříme, že i Západ konec konců pochopí, co chápe dnes již tak dobře Sovětský svaz, že nacismus nepřipouští žádného kompromisu, že zná jedině právo silnějšího, právo džungle: slabší bude silnějším smáčen. A jde o to, abychom my byli tím silnějším. Je lhostejno, zda se Západem či s rudou armádou, nebo s oběma, ale nesmíme zůstat sami. Rusko je nekompromisní nepřítel nacismu, proto je silné Rusko největší překážkou jeho rozpínavosti.

Myslíte, pane pastore, že by pro nás bylo nejlepší obrátit a usměrnit naši zahraniční politiku podle nacistických směrnic? Podle Vašeho názoru jen naivní část našeho národa se dá na „pohodlnější“ cestu a „vrhne se desperátně do náručí Východu.“ Jsem přesvědčen, že veliká většina našeho národa je už dnes rozhodnuta pro tuto „pohodlnější“ cestu, a že naprosto nebude souhlasit s Vaší radou, abychom raději „učinili to rozumnější“, než to „pohodlnější“. Ne, pane pastore, „změnu na sobě“, Vámi doporučovanou, neprovedeme. Věříme vůdci nacismu, věříme Adolfovi Hitlerovi, že to, co o nás napsal do své knihy, myslel zcela vážně. „Mein Kampf“ určil program československé politiky, třebaže při tom zůstáváme neupřímnějšími a nejhorlivějšími pacifisty.

B. Palkovský.

Proč se platí za slovenské obilí nižší cena

Vážený pane redaktore,
v č. 33 Vašeho listu vznáší pan Jožo Horváth z Bratislavy v „Odpovědi Češce na Slovensku“ dotaz, víme-li, že slovenský sedlák dostane méně za svoje obilí než sedlák zamoravský.

Prosím, abyste mi popřál možnost zodpovědět tuto otázku, která má být dokladem pro existenci křivd, jichž se dopouštějí Češi na Slovensku.

Je známo, že ceny obilí stanoví Československá obilní společnost, resp. její správní rada, v níž zasedají zástupci všech slovenských organizací, zúčastněných na výkupu, financování, prodeji a zpracování obilí. Není tedy možno mít za to, že by při stanovení cen obilí nebylo dbáno zájmů Slovenska, tím spíše, když je známo, že veškerá rozhodnutí v Čsl. obilní společnosti se nikdy nedějí přehlasováním, nýbrž výhradně jednomyšlně, tedy za výslovného souhlasu všech členů správní rady.

Vývoj cen obilí na Slovensku za éry řízeného hospodářství je však takového druhu, že si zasluhuje bližšího objasnění. Nespokojíme se proto poměrně levným argumentem, jakým je přítomnost zástupců Slovenska ve správní radě, a všimneme si nejdříve cen, jaké byly za obilí placeny na Slovensku před zavedením obviněného řízeného obilního hospodářství, které funguje od července roku 1934. Slovensko, jako země převážně zemědělská, pěstuje více obilí, než může sama spotřebovat. To se týká hlavně pšenice, která ať již v zrna nebo mouce je velmi hledána v zemích historických, najmě v Čechách. Mimořádně příznivé přirozené podmínky pro její pěstování, nižší životní míra zemědělského obyvatelstva a levné pracovní síly dávají možnost vyrobti ji levněji než v zemích historických. Souhrn těchto i jiných ještě okolností došel výrazu v ceně, jak se vytvářela v době před zavedením obilního monopolu, kdy cenový rozdíl mezi Prahou a na příklad Košicemi činil 20.— až 25.— Kč, jinak řečeno, kdy byla pšenice v Košicích proti Praze levnější o 20.— až 25.— Kč, ačkoliv v určitých letech tento rozdíl dosáhl až 35.— Kč. Tak tomu bylo tedy v době volného obchodu, a je jen přirozené, že takovéto ustálené cenové poměry byly základnou, na níž bylo možno vyrůstí jednomu z nejdůležitějších slovenských průmyslů, obchodním mlýnům, jejichž odbytiště tvořily právě historické země.

Zavedení řízeného obilního hospodářství provádělo se pod devisou „Převrat — ale ne revoluce“. Žádné ničení hospodářských existencí, ale pozvolný přechod od režimu liberalistického k režimu, jež má na zřeteli vyšší zájmy než soukromokapitalistický zisk. Současně však respektování přirozeně se vytvořivších poměrů jako jediné možné základny, na níž lze budovati dále. V tomto duchu byl vytvořen cenový barém pro obilí. Jako základ sloužila jakási dopravní páteř, daná vzdáleností Praha—Košice, při čemž byl dosud běžný rozdíl snížen na 20.— Kč, a ceny všech ostatních nakládacích stanic v celém státě odstupňovány a přiřaděny tomuto základu za přihlížení ke všem důležitým okolnostem. Základní výkupní cena pšenice za určitou jakost byla v hospodářském roce 1934 až 35 stanovena pro Prahu na 164.— Kč, pro Košice na 144.— Kč. To ovšem neznámá, že cena platná pro Prahu platí pro celé Čechy. Je odstupňována, jak jsme již řekli, takže na příklad za tutéž jakost pšenice činí cena ve Volarech 157.— Kč, nebo v Chrástu u Chrudimě 160.— Kč, v Hranicích na Mor. 158.— Kč, Trnavě 150.50 Kč a Bratislavě 151.— Kč. Víme konečně, že přímo v Praze, která má teoreticky nejvyšší cenu, se mnoho pšenice nevypěstuje, takže skutečné rozpětí mezi Čechy a Slovenskem je mnohem nižší, zvláště když uvážíme, že směrem od Košic na západ základní výkupní ceny stoupají.

Současně však v druhém roce obilního monopolu (1935 až 36) se snižuje vzpomenutý rozdíl mezi Prahou a Košicemi na 16.— Kč. tak, že cena pro Prahu zůstává nezměněna, a cena v Košicích se zvyšuje na 149.— Kč a s ní současně základní výkupní ceny všech nakládacích stanic nejen na východním Slovensku, ale na západ od Košic, takže v Bratislavě se zvyšuje cena na 151.— Kč. V roce 1937 až 38 je placena základní výkupní cena za pšenici v Praze 164.— Kč. Od ní však je v tomto roce odečítán tak zvaný příspěvek zemědělců (k úhradě nákladů spojených s likvidací pšeničných přebytků). Cena v Košicích činí v tomto roce 150.— Kč, ale příspěvek 4.— Kč vybirán není, takže celkové rozpětí mezi cenou pšenice v Praze a v Košicích je sníženo na pouhých 10.— Kč. Podobně i v běžném roce bylo toto rozpětí zachováno, což bylo umožněno jedině tím, že základní výkupní cena v Košicích byla zvýšena na 152.— Kč.

Tento podrobný přehled vývoje ukazuje, jak často je užíváno paušálního tvrzení tam, kde čísla hovoří naprosto jasnou řečí. Ukazuje jasně, jakým účinným instrumentem je obilní monopol, jehož prostřednictvím je systematicky zvyšován příjem a tím životní úroveň slovenského zemědělství. Tempo tohoto zvyšování naprosto odpovídá vývoji. Jistě v něm bude i dále pokračováno tou měrou, jakou bude pokračovat vzrůst průmyslu na Slovensku. Vrátime-li se k otázce, víme nyní, že slovenský sedlák dostává méně za obilí než sedlák zamoravský, ale víme také, že dostává více než dříve, a víme, že bude dostávat stále více až k úplnému cenovému vyrovnání, které je možné jedině v souhlase s vývojem ostatních hospodářských podmínek Slovenska.

Váš

Ing. Josef Dvořák.

listárna redakce

Slintavka a kulhavka trvají. Jste-li zvědav, proč mluví náš rozhlas často a rozvláčně o nejrůznějších malichernostech, můžeme vám říci jen tolik, že si odpověď dáváte vlastně sám, upozorňujete-li nás, o čem zas nemluví. Dosud jsme ještě nemohli zjistit, proč nebyla oznámena jména lidí, kteří byli zatčeni při velkém pašování valut na ruzýnském letišti — nemůžeme také vypátrat, proč směl profesor dr. Sigmund mluvit v rozhlasu jenom několik minut, ačkoli přednášel o slintavce a kulhavce, způsobující ohromné škody. Snad proto, že to byla relace v zemědělském rozhlasu. Vaše údaje o této pohromě v naší živočišné výrobě jsou správné a věříme, že drnoministr má u vás plně ruce práce. Můžeme vám také sdělit přesná čísla: do konce července postihla tato nákaza 281.000 kusů dobytka a padlo jí za obět 2957 kusů. Kromě toho ještě 1608 vepřů a 300 ovcí. Souhlasíme s Vámi, že jsou to milionové škody, ale nevíme, proč platíte za očkování jednoho kusu 50 Kč, vypočítal-li agrární tisk, že to stojí jenom 26 Kč. Snad Vám to budou moci zjistiti dozorcí úřady. Budeme vám vděčni, sdělíte-li nám výsledek.

„Sarajevo“. Souhlasíme s Vámi, že i ženy by mohly přispět k zlepšení naší propagandy a jsme dokonce toho mínění, že jsou věci, které by měly říci právě ženy. Neměli bychom o ně nouzi, jen kdyby se už naše propaganda rozběhla. Nezapomínejte ovšem, že nejde jen o to, abychom útočné propagandy proti nám odpovídali rychle, včas, působivě a přesvědčivě, ale abychom také sami dělali dobrou propagandu v každém ohledu. Nikde přece není psáno, že propaganda musí být jen nepravdivá, zlobná a útočná, že ano?

**CO KOUPITE ZA 15 Kč MĚSÍČNĚ? ČASTO PROMARNÍTE DALEKO VÍCE!
V TŘÍDNÍ LOTERII**

můžete vyhrát za tuto malou měsíční částku 125.000 Kč, dokonce i 250.000 Kč. — Tolik za tak málo!

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Josef Hora:

OTEVŘI, NEOTVÍREJ.

Zatukal někdo na dveře.
Hlas pravil mi: Neotvírej!
Jaro to nemohlo být,
je podzim již.
Láska to nemohla být,
ta neodešla.
Hlas pravil mi: Neotvírej!

Zatukal někdo po druhé.
Hlas pravil mi: Otevři, otevři!
Snad je to pozdrav z daleka,
dech palem a pomoří.
Snad je to přítel, jenž usměje se:
Buď zdráv!
Hlas pravil mi: Otevři, otevři!

Zatukal někdo po třetí,
hlas pravil mi: Neotvírej!
Láska, ta pláče je, odchází
a pravý přítel neruší,
tak vytrvalé je na světě
jenom neštěstí.
Hlas pravil mi: Neotvírej!

Ticho přikrylo dveře zas.
Musel jsem, musel jsem otevřít.
Na schodech doznival kroků hlas,
slyšel jsem někoho se vratit již.
Štěstí to nemohlo být,
není-li ve mně.
Jen vřavuch se po někom ještě třás.
Ze sbírky *Struny ve větru*, jež vyšla ve 2. vydání.

NOVÉ KNIHY

F. V. Mokřý:
NOVÁ KNIHA JOSEFA ČAPKA.

Hned na počátku třeba říci, že vůbec nejde o nějakou knihu etnografickou nebo musejné sběratelskou. Josef Čapek jest malíř a básník, přední harcovník generace dnešních padesátníků, spoluzakladatel „Osmy“ i „Skupiny“. Jeho kniha „Umění přírodních

Potřeba uměleckého projevu

Potřeba umělecky se projevovatí je lidstvu vrozena. Jako mnoho jiných svých schopností nesl jí člověk připravenu v sobě; vstoupila hned s poměrnou počáteční pohotovostí do činu, jakmile lidská bytost si samu sebe uvědomila a vztyčila v sobě své první člověcké vztahy vůči okolnímu světu. Snad posunek člověčenství probuzení byl nějaký takový, jak bývá zobrazován Adam: probouzí se do života, jednu ruku opíraje pevně o zem, druhou přikládá k čelu. Ta o zem opřená má pod svou dlaní všechno hmotné dílo na této zemi, ta k čelu vztyčená pak lidský úžas ze života. To dvojí se asi v těch začátcích člověka v ten ráz pohulo: co vzhází z jeho ducha technického a co vzhází z ducha náboženského, co se obrací k hmotnému boji o život a co k boji duchovému.

Josef Čapek v Umění přírodních národů

národů“ (třetí svazek edice „Stežky“, Fr. Borový 1938) není výsledkem nějaké vedlejší libůstky, soukromé záliby pro exotiku. Tato bohatá a skvěle napsaná kniha mluví za celou malířskou generaci, aby dnes, v odstupu let, stala se velmi zjasnělou a pevnou estetikou moderního výtvarného umění, které ve svých počátcích kdysi tak objevitelsky se střetlo s uměním divochů, s uměním černošským pak především. Kniha Čapkova jest osobním i generačním vyznáním, vysloveným velmi srozumitelně, velmi přesevřďivě. Za sebe mluví Josef Čapek všude tam, kde nachází nejšťastnější výrazy a obraty, aby vyslovil se o svém uměleckém malířském zaujetí pro zvláštní půvaby a sílu formy, která jest příliš realistickou svou nahou skutečnou přítomností a naléhavostí, a tam, kde vyjadřuje své vzrušení nad geometrisací, která nikde se nestala schematem a rozrůstá se v nekonečných variacích a v nepodivnějších skloubeních objemových a prostorových vztahů. Za objevitelskou generaci desátých let běžného století podává Josef Čapek v této aktuální knize vlastní estetiku kubisticko-abstrakt-

ní moderní malby, již v čele stojí Španěl Pablo Picasso. Nečetli jsme nikde tak duchaplně pojeté rozjímání o podnětech a úkolech umělce, jako právě v této konfrontaci moderního intelektuálního malíře s uměním národů přírodních. To jest vlastní jádro knihy, v těchto předběžných úvahách o naturalismu a geometriismu výtvarných forem, o životnosti, s jakou přírodní umělec zmocňoval se života a s jakou tendencí magickou důsledností a přesvědčivostí tvořil svoje podoby předků, idoly a bůžky, zdobil svoje nářadí a zbraně. Moderní touha za novým pojetím formového, tvárného prostoru (Picasso a ostatní) našla v tomto umění divochů objevenou již pravdu a základ k dalšímu rozvíjení. Umělecký formalismus přírodních národů (Čapek podrobněji popisuje, proč nelze označovatí toto umění za divošské, barbarské a primitivní) ukázal otevřenou cestu moderní abstraktní formě, která dospěla k předpodstatňování látky, obsahu i formy, která naturalismus opticky zjištěných forem a barev nahrazuje magickým a básnickým sdělením, charakteristickou, silně působivou hrou.

Ramon Fernandez:

ROMAINSŮV KLASICISMUS

Hlavním cílem Romainsova díla je: oživit společenský život jak v jeho úhrnu, tak v jeho jednotlivostech; ale jak se zdá, je také přesvědčen, že společenský život vysvítá jasně jenom z životů individuálních, přesněji řečeno: z pohrutek a čínů konkrétně popsaného muže nebo ženy. V tom je Romainsov unanímismus velmi blízký klasickému líčení charakterů. Mění se jméno, ale metoda zůstává zřejmá stejná.

Druhá vlastnost J. Romainse, která mě příjemně překvapuje, je jeho rozum. Je utěšující říkat si, že nejvýznamnější literární dílo naší doby je obranou rozumu, rozumu neklasickému, toho rozumu, k němuž se hlásí také Montherlant. Zvláště, když si člověk vzpomene na zřejmě potrhlý ráz naší poválečné literatury. Hluboký význam Lidí dobře vůle je v tom, že Západ jistě ještě stojí pevně, jestliže se zmatky a otřesy jeho posledních čtyřiceti let dají vysvětlit na základě moderního kartesianismu. Právě proto přisuzuje Romainse takový význam analýze, rozboru u úplně jasné složky, všech těch nejasných složek jeví, ve kterých jsme ve své bezradnosti ochotni vidět jakousi tajemnost.

Ve speciálních kapitolách jednal Josef Čapek o umění divochů afrických, potom o umění v archipelu australsko-tichomořském, v třetí části pak o umění předkolumbovské Ameriky. Všechny projevy těchto uměleckých anonymních příslušníků přírodních národů jsou Čapkovi zdrojem a dokladem k moderní výtvarné umělecké estetice, se vším plným a krásným zaujetím výrazu vyslovované a se za-

FEUILLETON

Jules Romains:

MILOSRDENSTVÍ ABBÉ JEANNA

Ukázka z Romainsova románu *Pokorní*, v jehož středu se třebš postava milosrdného abbé Jeanna. Setkáváme se s ní také v této kapitole, v níž se vypráví o návštěvě abbého u mladé chudobné matky.

Abbé tuká na dveře. Zevnitř se ozývá známý mu hlas: „Volno!“ „Ach, to jste vy, pane abbé.“

Mladá žena, napolo ležící na bídném loži u samé země, odsunuje od prsou dítě, které kojila, a rychle si zakrývá hrdlo červeně pruhovaným hadrem.

„Jenom to dítětko nakojte, prosím vás,“ praví abbé Jeanne.

Žena váhá, rozpačitě se usmívá, dokonce se pod svou bledostí trochu červená; potom bere dítě, odhrnuje hadřík a ukazuje prs, velmi slabě nalitý, s hubenými svahy, s kůží na-

hnědlou, ubohý prs, velmi zřídka umývaný.

„Daří se vám již lépe?“ ptá se abbé.

„Ano, trochu.“

„A hošíček má chuť k jídlu?“

„Chuť by měl. Ale mám velmi málo mléka. Posadte se přece, pane abbé.“

Abbé si sedá na jedinou židli, z níž visí protrhané pletivo, a začíná rozvažovat motouzy na přineseném bařičku.

„Přinesl jsem vám nějaké maličkosti. Bohužel je toho velmi málo, téměř nic. Všiml jsem si poslední, že vám dělá veliké potíže, když si máte

něco ohřát na těch svých kamfkách na dřevěné uhlí. A pak také: dřevěné uhlí není zdravé ani pro vás, ani pro dítětko. Přinesl jsem vám tedy malý lihový vaříč. Je s ním docela snadná práce. Ukáži vám to. Zde máte litr lihu; to vám vydrží dlouho. Jenom na jedno musíte dávat pozor: aby vám to zde nechytilo. Musíte být opatrná. Zde jsou zápalky. Koupil jsem z téhož důvodu také, které se dají zapálit jenom o krabičku. V této krabici máte několik polévkových kostek. Neříkám, že je to příliš syté. Ale přece jenom je v tom několik výživných přísad a dá se to velmi snadno uvařit. Ostatně hned to zkusíme, jestliže do-

volíte. Ne, nevstávejte. Kde bych zde našel trochu vody?“

„V tom kastrolku, hned vedle vás, pane abbé, pod tou cihlou.“

„Je to čistá voda? Odkud jí máte?“

„Přinesl mi jí včera soused. Chodíva pro ni do studny... dost daleko odtud... někde od Saint-Ouenu.“

„Vidíte, jak snadno se vaříč zapaluje. Mohu použít toho kastrolku? Jakmile voda bude vřít, nasypu do ní obsah jedné z těchto krabiček. Řekněte mi ještě, kde najdu lžičku a nějaký šálek.“

„Šálek již nemám. Za vámi na zemi musí někde být dvě misky, jedna v druhé.“

Modrý plamen tančí jako dobrý skřítek. Dítě chvillemi vrní. Kněz hlídá vodu a čeká na první bublinky. Nalévá trochu vody do větší z těch dvou misek a nenápadně jí vymývá; potom, po chvilkovém zaváhání vymývá také druhou misku.

„Mrzí, mě, pane abbé, že vás to nechávám dělat. Kdybych to byla věděla, byla bych vstala, ještě než jste přišel.“

„Ale ne. Jsem tomu zvyklý. Ani doma nemívám vždycky někoho na takové práce.“

Při zácpě

vezmi Darmol, který účinkuje spolehlivě a bez obtíží. I při sebedějším užívání působí bez návyku. Žádné vaření čaje bez polýkání pilulek, žádné hořké sole. Chutné jako čokoláda je projímadlo

DARMOL

